

บทที่ 2

ประวัติความเป็นมาของชาวกะเหรี่ยง

คำว่า "กะเหรี่ยง" เป็นนามเรียกกันในภาคกลางของไทย พม่าเรียกว่า "กะยิ่น" คนไทยในรัฐฉานแห่งสหภาพพม่าและจังหวัดภาคเหนือของไทยเรียก "ยาง" ส่วนพวกที่อยู่ในภาคกลาง เช่น จังหวัดเพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ บางทีเรียกว่า "กะหร่าง"

กะเหรี่ยงเป็นเผ่าพันธุ์ที่มีพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นของตนเอง มาช้านาน พอ ๆ กับคนลาว คนไทย คนญวน คนเขมร ฯลฯ ไม่ว่าจะเป็นด้าน ประวัติศาสตร์ ภาษา ความเชื่อ ประเพณีการแต่งกาย เป็นต้น กะเหรี่ยงจึงเป็นกลุ่มชนชาติกลุ่มหนึ่งที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากชาวไทยกลุ่มอื่น ๆ

เดิมกะเหรี่ยงมีถิ่นฐานอยู่ในแถบดินแดนด้านทิศตะวันออกของธิเบต และเข้ามาตั้งอาณาจักรอยู่ในประเทศจีน เมื่อประมาณ 733 ปีก่อนพุทธกาล ชาวจีนเรียกว่าชนชาติโจว ภายหลังจากกษัตริย์จีนรุกรานเมื่อ พ.ศ. 207 จึงพากันแตกพ่ายหนีลงมาอยู่บริเวณลุ่มน้ำแยงซี ต่อมาเกิดปะทะกับชนชาติไทยจึงถอยร่นลงมาอยู่ตามลำแม่น้ำโขง และแม่น้ำสาละวินในเขตพม่า กะเหรี่ยงเคลื่อนย้ายลงมาอยู่ตอนใต้ก่อนชนชาติไทย แต่ภายหลังพวกตระกูลมอญเขมร ชนชาตินี้อาศัยอยู่ทางทิศตะวันออกในเขตพมามากกว่าอยู่ในประเทศไทย และมีรัฐของตนเองต่างหากถึงสองรัฐ คือรัฐกะยา ซึ่งเป็นดินแดนของกะเหรี่ยงแดง กับรัฐก๋อดูแลอันเป็นถิ่นที่อยู่ของกะเหรี่ยงขาว

กะเหรี่ยงอาศัยอยู่ในเขตไทย ก่อนที่ชนชาติไทยจะเคลื่อนย้ายลงมาสู่แหลมสุวรรณภูมิ แต่มีจำนวนเพียงเล็กน้อย และเข้ามาอยู่ภายหลังพวกละว้า การอพยพครั้งสำคัญของกะเหรี่ยงเข้าสู่ประเทศไทยเกิดขึ้นในสมัยเมื่อพระเจ้าอลองพญา กษัตริย์พม่าทำสงครามกับพวกมอญ มอญพ่ายแพ้ถูกกองทัพพม่าติดตามฆ่าฟันอย่างหนักในขณะนั้น

พวกกะเหรี่ยงมีความสัมพันธ์อันดีกับพวกมอญ ใ้ที่พักหลบภัยแก่พวกมอญ เมื่อพม่ายกทัพติดตามมาพวกกะเหรี่ยงหัวนเกรงภัยที่จะเกิดขึ้นจึงพากันอพยพหลบหนีเข้าสู่เขตไทย การอพยพของชาวกะเหรี่ยงเข้าสู่ประเทศไทย นอกจากจะมีสาเหตุมาจากการหลบหนีภัยอันตรายมาแล้วยังมีสาเหตุมาจากปัญหาทางเศรษฐกิจอีกด้วย กล่าวคือเมื่อการทำมาหากินทางเขตพม่าฝืดเคืองพวกนี้ก็พากันอพยพเข้ามาหากินทำเลที่ทำกินใหม่ในเมืองไทย ซึ่งลักษณะอพยพแบบนี้ไม่ใช่เกิดเฉพาะแต่กะเหรี่ยงเท่านั้น ยังรวมถึงชาวเขาเผ่าอื่นอีกด้วยที่พากันอพยพเข้าสู่ประเทศไทย เพราะปัญหาความยากลำบากในการประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม

ชาวกะเหรี่ยงในจังหวัดราชบุรี

ในพื้นที่จังหวัดราชบุรี มีชาวกะเหรี่ยงอาศัยบริเวณแถบตะวันตกของจังหวัด อันเป็นพรมแดนติดต่อกับประเทศพม่า ในพื้นที่ 2 อำเภอ คือ อำเภอสวนผึ้ง ที่ตำบลบ้านบึง ตำบลสวนผึ้ง, ตำบลบ้านคา และตำบลตะนาวศรี และอำเภอปากท่อ ที่ตำบลยางหัก มีประชากรทั้งสิ้นประมาณ 7,302 คน ส่วนใหญ่กะเหรี่ยงเหล่านี้เป็นกะเหรี่ยงโปร้ หรือตะเลง เดิมมีหลักแหล่งอยู่แถบลุ่มน้ำอิรวดี เมื่อประมาณ 200 ปีเศษ ถูกพม่ารุกรานจึงพากันข้ามเทือกเขาตะนาวศรีเข้าชายแดนไทยทางอำเภอสังขละบุรีจังหวัดกาญจนบุรี ต่อมาได้แยกย้ายไปอยู่ที่จังหวัดราชบุรี และกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ที่จังหวัดราชบุรี ชาวกะเหรี่ยงตั้งบ้านเรือนครั้งแรกที่หนองกะเหรี่ยง (ปัจจุบันคือ หมู่บ้านหนองนกระเรียน อำเภอจอมบึง) อยู่มาระยะหนึ่งถูกคนไทยรุกราน ประกอบกับประสบภัยธรรมชาติแห้งแล้ง จึงพากันอพยพพวกหนึ่งแยกลงไปทางใต้ ตั้งบ้านเรือนอยู่ตามเชิงเขา ต้นแม่น้ำเพชรบุรี เช่น อำเภอหนองหญ้าปล้อง และที่อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี อำเภอหัวหิน และอำเภอปราณบุรีประจวบคีรีขันธ์ ส่วนอีกพวกหนึ่งอพยพขึ้นไปทางตะวันตกจนถึงลำน้ำภาษี ตั้งบ้านเรือนอยู่ในอำเภอสวนผึ้งจนถึงปัจจุบัน สำหรับชาวกะเหรี่ยงที่อยู่ในพื้นที่อำเภอปากท่อนั้น เป็นกะเหรี่ยงกลุ่มเดียวกันที่อพยพไปในเขตเพชรบุรี จึงพบว่าในปัจจุบันกะเหรี่ยงในอำเภอสวนผึ้งและอำเภอปากท่อ และกะเหรี่ยงในพื้นที่จังหวัดราชบุรี ยังมีการติดต่อไปมาหาสู่กันเป็นประจำ

ชาวกะเหรี่ยงในอำเภอสวนผึ้ง

กะเหรี่ยงอำเภอสวนผึ้ง ได้เข้ามาอยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำภาชีประมาณ 200 ปีมาแล้ว สันนิษฐานว่าเดิมทีเดิวกะเหรี่ยงสวนผึ้งอาศัยอยู่ในประเทศพม่า และคงจะอพยพเข้ามาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เนื่องจากสงครามระหว่างไทยกับพม่า การอพยพเข้ามาครั้งแรกของกะเหรี่ยงสายนี้เข้ามาทางห้วยของกาเลีย หรือพุทอง เขตอำเภอวังกะ ปัจจุบันอำเภอสังขละบุรี กาญจนบุรี ต่อมากะเหรี่ยงจากแห่งเดียวกันคือ กะเหรี่ยงบ้านเมกะจะเมืองมอระแห่ง ได้ติดตามเพิ่มขึ้นอีก ทางการจึงแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมืองคือ พระยาศรีสุวรรณคีรี (ภูวะโพ) ลูกหลานรับตำแหน่งสืบมาจนถึงพระศรีสุวรรณคีรี (ทะเจียงไปรย) ได้เป็นนายอำเภอสังขละบุรีจนครบเกษียณอายุ เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 เสด็จประพาสน้ำตกไทรโยคนั้น ได้มีกะเหรี่ยงจากบ้านสระสี่มุม ปัจจุบันอยู่ในเขตนครปฐม มาเฝ้าประมาณ 50 คน พร้อมทั้งนำของป่าถวายต่อสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงด้วย ชาวกะเหรี่ยงที่ได้มาเข้าเฝ้าได้แสดงการละเล่น เช่น รำกระทบบไม้ ให้ทอดพระเนตรสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงทรงห่วงใยสุขภาพและชีวิตของชาวกะเหรี่ยง และทรงโปรดให้ชาวกะเหรี่ยงได้นิยัดขึ้นแก้ไขทรัพย์สิน พร้อมทั้งพระราชทานเสื้อผ้าและเงินแก่ชาวกะเหรี่ยงที่มาเข้าเฝ้า ผู้นำกะเหรี่ยงที่มาเข้าเฝ้ามีหลวงพิทักษ์บรรพต หลวงพิทักษ์ไพรวลัย จากบ้านบ้องตี้ เขตเมืองไทรโยค พระองค์เจ้าอรประพันธ์รำไพ พระราชบิดาของสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง รัชกาลที่ 5 เมื่อครั้งที่เสด็จประพาสไทรโยคได้นำหญิงกะเหรี่ยงสองคนชื่อ "นั่งมิ่งกง" กับ "นั่งเค่งเข่ง" มาอยู่รับใช้พระองค์ เพื่อจะเป็นครูฝึกการร้องและการรำของชาวกะเหรี่ยง ได้แก่ "ชาววัง" กะเหรี่ยงทั้งสองคนมาจากบ้านปริงกะสี ทองผาภูมิ

สันนิษฐานว่า กะเหรี่ยงสวนผึ้งนั้นได้อพยพลงมาจากจังหวัดกาญจนบุรี แล้วกระจายออกไปในพื้นที่บางส่วนของจังหวัดนครปฐม คือ ตำบลสระสี่มุม บ้านห้วยกระบอก อำเภอบ้านโป่ง บางส่วนลงมาทางใต้ของจังหวัดกาญจนบุรี อยู่ในเขตตำบลด่านทับตะโก บางพวกเข้าไปอยู่ในเขตอำเภอเขาชัย ปัจจุบันเป็นกิ่งอำเภอหนองหญ้าปล้อง อำเภอท่ายางและตลอดไปจนถึงอำเภอบางแพ อำเภอประจวบคีรีขันธ์

ผู้นำของกะเหรี่ยงตำบลสวนผึ้งตั้งแต่อดีต มีดังนี้ หลวงพิทักษ์ (ทุ่งเลี้ยงเฮ) เป็นกำนันคนแรก ต่อมาคือ กำนันทองดิ่ง (บุตรหลวงพิทักษ์) ต่อมาคือหลวงพิทักษ์

(ฟุ้งวงลา) ต่อมาคือ นายคิมชา (นายตาโต) ต่อมาเป็นกำนันตาไม้ บุญเลิศ ต่อมาเป็นกำนันประยูร วุฒิพานิช ต่อมาคือ กำนันระเงิน บุญเลิศ สมัยนี้ กรป.กลาง เข้ามานำความเจริญสู่ตำบลสวนผึ้ง ต่อมาเป็นกำนันสว่างศ บุญเลิศ และมีการแบ่งตำบลสวนผึ้งเป็น 2 ตำบล คือ ตำบลบ้านบึง และตำบลป่าหวาย ปัจจุบันนายประภิต ใจบำเพ็ญ เป็นกำนันตำบลสวนผึ้ง

ที่มาของภาษากะเหรี่ยง

ชาวกะเหรี่ยงในเขตอำเภอสวนผึ้งเห็นว่ากะเหรี่ยงไปมีภาษาพูดเป็นของตนเอง นักภาษาศาสตร์ชาวตะวันตกได้จัดภาษากะเหรี่ยงไปเป็นตระกูล ภาษาจีน-ธิเบต ในภาษาคำโดดใช้ผสมคำเหมือนภาษาไทยและมีข้อสรุปว่าภาษากะเหรี่ยงที่ใช้กันอยู่มีเสียงพยัญชนะเดี่ยว 24 เสียง พยัญชนะประสมมี 32 เสียง เสียงสระเดี่ยว มี 9 เสียง เสียงสระประสมมี 3 เสียง และเสียงวรรณยุกต์มี 4 เสียง (วีระวัชร สำราญจิตร 2515:7-8) ส่วนภาษาเขียน แม่เฒ่าไฉ่ ฟังสิง บ้านทุ่งแฝกปัจจุบันเสียชีวิตไปแล้ว (ประมาณปลายปี 2535) นางไฉ่ สามารถเขียนภาษากะเหรี่ยงได้เห็นลักษณะตัวอักษรคล้ายภาษาของชาวพม่า ชาวมอญ ซึ่งไม่แน่ใจว่าจะเป็นชาวกะเหรี่ยง คงมีแต่ניתานซึ่งเล่าสืบกันมา (สัมภามณ์ พระภิกษุณี บุญกร 2539) ว่าตั้งแต่สมัยพุทธกาลมีครอบครัวแรกเกิดขึ้นมีพี่น้องด้วยกัน 7 คน มีพี่คนโตเป็นชาวกะเหรี่ยง คนเล็กเป็นชาวจีน คนกลางเป็น มอญ พม่า ไทย แยก และชาวฝรั่งเศสขาว ต่างก็แยกย้ายไปอาศัยอยู่ในภาคต่าง ๆ ไฉ่เรื่องดังกล่าวนี้มีข้อความสอดคล้องคล้ายคลึงกับนิยาย ของชาวกะเหรี่ยงไปว่าตำบลไร่ไฉ่ อ.สังขละ จ.กาญจนบุรี (สุวัฒนา เลื่อนประวัติ 2533:4) แต่งเรื่องเล่นของชาวกะเหรี่ยงไปส่วนผึ้งมีเพิ่มเติมอีกว่า พระพุทธองค์เสด็จมาเผยแผ่ศาสนา ได้พบเห็นเจ็ดพี่น้องเป็นคนดีจึงมอบหนังสือให้กับทุกคน มีแต่ชาวกะเหรี่ยงและชาวจีนที่มิว่าแต่ทำงานในไร่นาเพลินจึงมิได้รับหนังสือจึงวางไว้ที่ตอไม้ ครั้นเวลาผ่านไปนานหนังสือที่เหลืออยู่ก็หล่นลงบนพื้นดิน มีไก่อปามาขย้ำเพื่อทำให้ไม้สวองาม ลางเลือน น้องคนเล็กที่เป็นจีนมารับไปก่อน ภาษาของจีนจึงดูไม่สวยเหมือนของพี่ ๆ พี่น้องคนอื่นเมื่อได้รับไปต่างก็ฝึกฝนและเผยแผ่ภาษาของตน จนสืบทอดมาถึงปัจจุบัน ส่วนพี่คนโตชาวกะเหรี่ยงจึงไม่มีตัวอักษรใช้ แต่ก็พยายามขอเรียนจากน้อง ๆ จึงพอมิใช่บ้างแต่ก็ไม่รู้ว่า เป็นอักษรของน้องคนใด ได้แต่ผสมผสานขอยืมตัวหนังสือของพี่น้อง ตัวอักษรของชาว

กะเหรี่ยงที่ใช้อยู่ในปัจจุบันจึงคล้ายพม่า คล้ายมอญ แต่มีตัวเลขกะเหรี่ยงมีมากกว่าพี่น้องคนอื่น ๆ 1 ตัว พระพุทธองค์ให้ตัวเลขมากกว่าพี่น้องคนอื่น ๆ เพราะเห็นว่าปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์ได้อย่างเคร่งครัด เมื่อครั้งเสด็จโปรดสัตว์ พี่น้องทั้ง 7 คน ได้นำอาหารมาถวายเฉพาะอาหารของพี่คนโตที่เป็นกะเหรี่ยงเท่านั้นที่ไม่มีเนื้อสัตว์ แต่มีผักและผลไม้เท่านั้นที่นำถวาย แต่ก็เป็นที่น่าเสียดายที่ตัวเลขที่เพิ่มมา 1 ตัวนั้นไม่มีอยู่ในปัจจุบัน เพราะชาวกะเหรี่ยงไม่มีภาษาเขียนจึงมิได้บันทึกไว้ จึงคงมีแต่ภาษาของพี่น้องคนอื่น ๆ (สัมภาษณ์ พระภิกษุบุญ บุญกร)

นิทานดังกล่าวแม้จะไม่สามารถบอกที่มาในเรื่องภาษาได้ชัดเจนมากนัก แต่ก็สามารถสะท้อนเรื่องราวด้านอื่น ๆ ของชาวกะเหรี่ยงได้ เช่น ความใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนาการทำมาหากิน ความเสียสละของชนชาติตามความเชื่อของตน และยังมีผลต่อเรื่องการนับถือศาสนาคริสต์อีกด้วย กล่าวคือจากนิทานเรื่องพี่น้อง 7 คน ของสุวรรณ เลื่อมประวัตติ ที่ศึกษาชาวกะเหรี่ยงตำบลไร่ไร่ อำเภอสังขละ จ.กาญจนบุรี ได้กล่าวว่าพี่คนโตทำอักษรตกหายไปจึงต้องตระกำลำบากเป็นชนกลุ่มน้อยขาดความเจริญ โดยมีความหวังว่าวันหนึ่งน้องชาวมิวขาวจะนำแผ่นอักษรขำมน้ำทะเลมาช่วยเหลือพี่กะเหรี่ยงให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น เมื่อมีหมอสอนศาสนาเข้ามาในกลุ่มชาวกะเหรี่ยงจึงได้รับการยอมรับจากชาวกะเหรี่ยงมาก เพราะตรงกับคำทำนายตามนิยายดังกล่าว

วัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงในอำเภอสวนผึ้ง

ลักษณะเด่นของชาวกะเหรี่ยง คือ มีชีวิตความเป็นอยู่สัมพันธ์กับธรรมชาติ ทำให้พวกเขามีนิสัยรักสงบ เป็นนักอนุรักษ์ธรรมชาติ ในบริเวณหมู่บ้านกะเหรี่ยงทุกหมู่บ้านจะมีต้นไม้ขนาดใหญ่ และมีสภาพแวดล้อมคล้ายบ้านสวน คือ จะปลูกต้นไม้ม่วงหมาก กล้วย อ้อย ส้มโอ ฯลฯ สำหรับใช้รับประทานในครอบครัวและหมู่บ้าน

การตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัย ชาวกะเหรี่ยงนิยมตั้งถิ่นฐานอาศัยตามพื้นที่ราบในหุบเขาหรือระหว่างหุบเขา ไม่นิยมอยู่สูงเกิน 300 เมตร จากระดับน้ำทะเล ชอบตั้งแหล่งเป็นชุมชนไม่อพยพโยกย้ายบ่อย ๆ เช่น ชาวเขาเผ่าอื่น ยกเว้นถูกรบกวนหรือเกิดภัยธรรมชาติ กะเหรี่ยงจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ๆ ละ 10 กว่าหลังคาเรือน

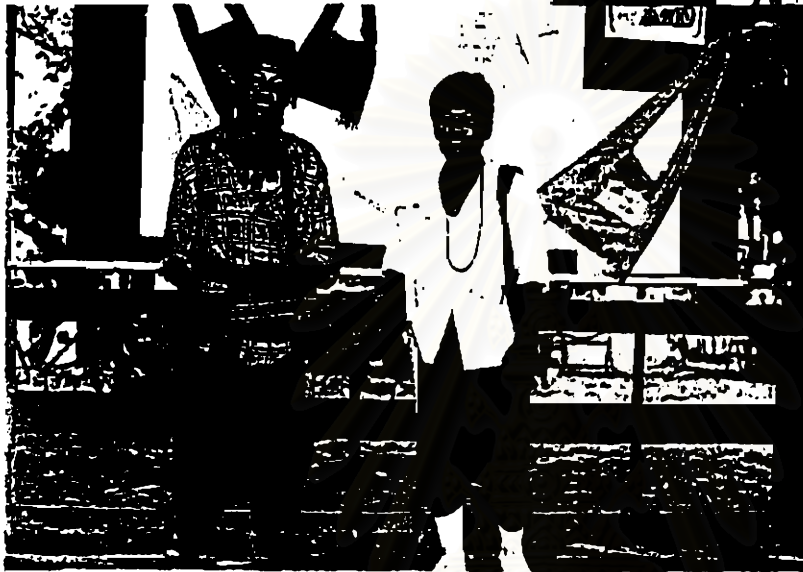
ศาสนา ชาวกะเหรี่ยงดั้งเดิมนับถือผี เชื่อว่าผีสามารถทำร้ายคนให้เกิดภัยพิบัติหรือเจ็บป่วยได้ นอกจากนั้นยังเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ เช่น การเสกหนังสือ เสกตะปูเข้าท้อง ปลอ่ยของ ฯลฯ ปัจจุบันกะเหรี่ยงนับถือศาสนาพุทธมากขึ้น มีบางแห่งที่นับถือศาสนาคริสต์ส่วนใหญ่เป็นกะเหรี่ยงที่อพยพเข้ามาใหม่

การแต่งกาย ปัจจุบันชาวกะเหรี่ยงจะนิยมแต่งกายชุดสมัยใหม่ คือ เสื้อยืด กางเกง ดังนั้นเป็นการยากที่จะเห็นชาวกะเหรี่ยงแต่งชุดประจำเผ่า จะเห็นได้ก็เฉพาะในเวลาที่มียงานสำคัญ ๆ ของทางจังหวัด ทางอำเภอ หรือมียงานประจำปี แล้วขอให้ชาวกะเหรี่ยงแต่งชุดประจำเผ่าเท่านั้น จึงจะเห็นชาวกะเหรี่ยงแต่งชุดประจำเผ่า

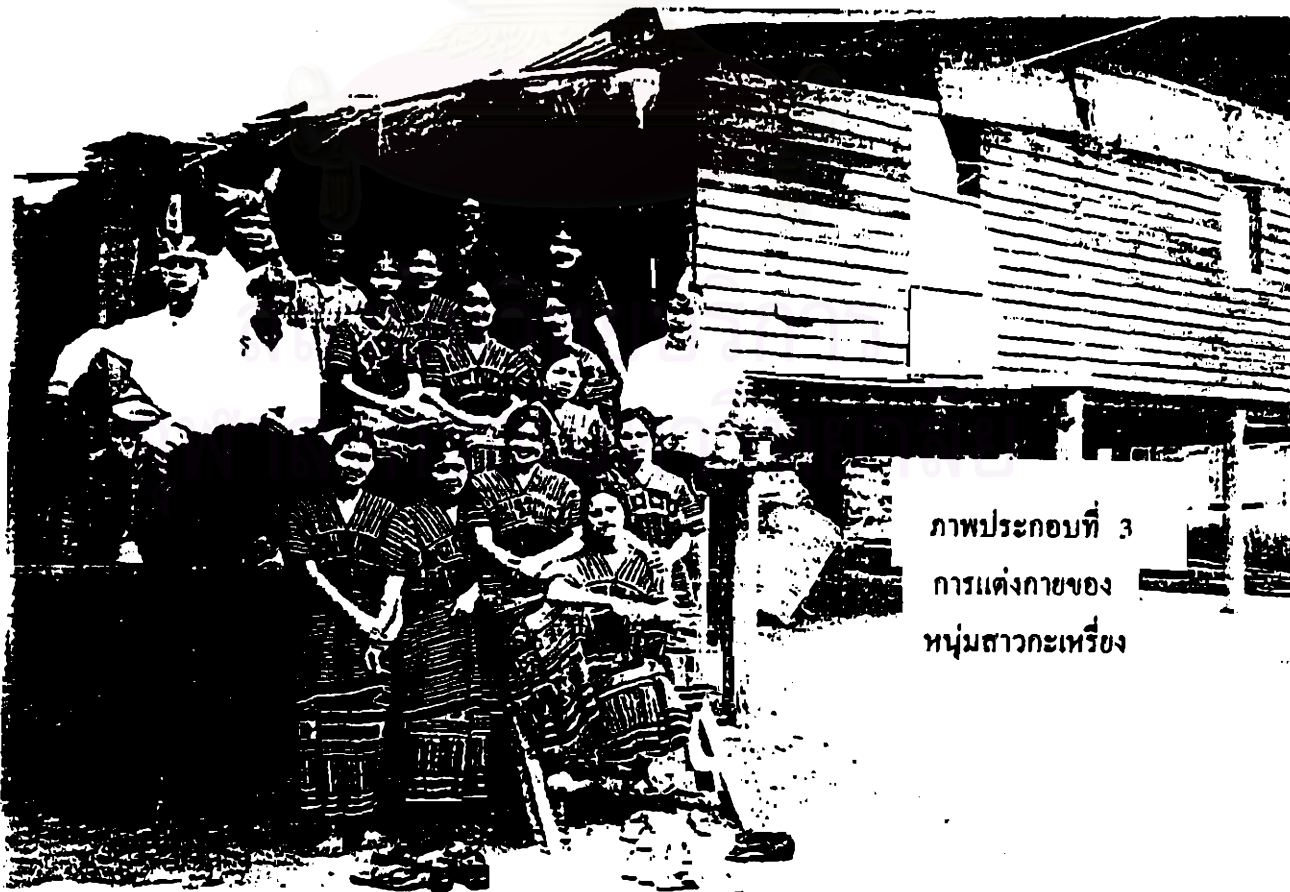
การแต่งกายของชาวกะเหรี่ยงแบ่งออกเป็น 2 อย่าง คือ การแต่งกายของฝ่ายหญิงและการแต่งกายของฝ่ายชาย โดยการแต่งกายของฝ่ายหญิงนั้นจะเรียบง่าย แบ่งเป็น 2 ชนิด คือ ถ้าเป็นของเด็กจะเป็นผ้าดิบสีขาว ทอเป็นผืนยาว มีช่องสวมทางศีรษะ ยาวคลุมเขาดลอดแล้วปักก้นขอบแขน คอ ชายผ้าดูด้วยด้ายสีแดง อาจใส่เม็ดเงินหรือลูกไม้ที่เรียกว่า ฟังซ่าที่ชายดู ส่วนชุดหญิงสาวที่อายุเกิน 15 ปี ก็คือชุดของผู้ใหญ่จะมีเส้นด้ายยืนที่ทอด้วยด้ายสีน้ำเงินหรือแดง เป็นเส้นหลัก สวมใส่ได้ถึงวัยชรา จะมี 2 ชั้น คือชั้นที่เป็นผ้าดู กับชั้นที่เป็นเสื้อ ส่วนที่เป็นเสื้อจะสวมทางศีรษะเหมือนชุดของเด็ก แต่จะแตกต่างกันที่มีการปักตัวเสื้อด้วยด้ายสีต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะเป็นการเดินเส้น ส่วนผ้าดูจะทอคล้ายหลากหลายมีเอกลักษณ์เฉพาะของชาวกะเหรี่ยงบริเวณเชิงดง ส่วนปลายดูจะติดเม็ดเงิน ลูกปักเป็นเมล็ดพืชชนิดหนึ่ง ภาษากะเหรี่ยงเรียกว่า "ฟังซ่า" เป็นพืชล้มลุก มีดอกเหมือนฟางข้าว ทุกเมล็ดจะมีเกสรตรงกลาง ถ้าเกสรหลุดไปก็จะมีรูตรงกลาง นำมาร้อยรอบชายดู (สัมภาษณ์นางอ้ว ฉะยา) หรือปักล้อมให้สวยงาม ส่วนการทำความสะอาดจะไม่นิยมซัก เพราะเสื้อและผ้าดูจะมีการตกแต่งด้วยลูกปัก ถ้าดูกับแปรงซักผ้าแล้ว อาจทำให้เครื่องประดับหลุดออกมาได้ดังนั้นจึงไม่นิยมซักกัน ส่วนลักษณะของเสื้อชาวกะเหรี่ยงจะมีความหนาและค่อนข้างแข็งกระด้าง คอเสื้อจะลึกด้านหน้าของคอเสื้อจะลึกจนเกือบถึงกลางหลัง และตัวเสื้อจะมีลวดลายซึ่งเกิดจากการปักด้วยด้ายสีต่าง ๆ เป็นรูปลักษณะที่แตกต่างกัน บางตัวมีลวดลายมาก บางตัวมีน้อย และเครื่องประดับเล็ก ๆ ติดอยู่เกือบรอบตัว ส่วนสีนั้นจะนิยมสีน้ำเงินและสีแดงแต่ส่วนมากเสื้อจะเป็นสีน้ำเงินทั้งตัว แต่จะมีด้ายสีต่าง ๆ เข้ามาช่วยในการเพิ่มลวดลายให้ดูสวยงามขึ้น ลักษณะของแขนเสื้อจะเป็นลักษณะแขนงูค ตัวเสื้อจะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าส่วนผ้า

ภาพประกอบที่ 1

นางอ้ว เฉชา
กำลังทอผ้าดู
ตามกรรมวิธีของ
ชาวกระเหรี่ยง

ภาพประกอบที่ 2
การแต่งกาย
ของชายกระเหรี่ยง
(ยังขาดผ้าไหมกระเหรี่ยง)

ภาพประกอบที่ 3
การแต่งกายของ
หนุ่มสาวกระเหรี่ยง

ภาพประกอบที่ 4 การแต่งกายของผู้หญิงสาวจะต่างจากเด็กหญิง

ถุงจะมีลวดลายและเนื้อผ้าคล้ายกับเสื้อ แต่จะแตกต่างกันตรงที่ผ้าถุงจะใช้สี 2 สี คือ สีแดงและสีน้ำเงิน ส่วนด้านล่างจะใช้สีแดงเป็นสีตัด เพื่อเพิ่มลวดลายของชุด (สัมภาษณ์นางเว่อ เฉเต็ก) วิธีการนุ่งจะนุ่งไม่เหมือนกับคนไทย แต่จะพับทั้งสองด้านคล้ายวิธีนุ่งผ้าถุงของชาวโชนี เด็กวัยรุ่นปัจจุบันนุ่งแบบกะเหรี่ยงไม่จำเป็นต้องให้ผู้ใหญ่ช่วยนุ่งให้ ในการทำงานจะนิยมแต่งกันในระยะเพิ่มที่สำคัญ คือ งานแต่งงานของชาวกะเหรี่ยง งานประจำเผ่า คือ ประเพณีการกินข้าวห่อ การต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง

การแต่งกายของฝ่ายชายนั้นยุ่งยากกว่าฝ่ายหญิงคือ จะต้องนุ่งเป็นโจงกระเบน เสื้อจะเป็นเสื้อสีขาวแขนยาว ส่วนโจงกระเบนนั้นจะมีอยู่ไม่มากนัก เท่าที่พบเห็นเป็นสีน้ำเงิน สีน้ำตาล สีม่วง ซึ่งในปัจจุบันหาได้ยากกว่าการแต่งกายของฝ่ายหญิง เพราะผ้าที่นุ่งเป็นโจงกระเบนจะหาได้ยากกว่าผ้าถุง และเสื้อของฝ่ายหญิง แต่ก็ยังพอให้เห็นอยู่บ้างในงานแต่งงานซึ่งจะแต่งเต็มยศ คือ นุ่งโจงกระเบน เสื้อเชิ้ตสีขาวแขนยาว และใช้ผ้าพันศีรษะมีลักษณะเป็นหงอนบนหน้าผาก (ทุโก่น) ซึ่งจะมีลักษณะคล้ายหม้อแตรแต่จะทำได้ด้วยผ้าสีต่าง ๆ ผ้าสีเหล่านี้เป็นผ้าที่ได้มาจากพิธีกรรมต่าง ๆ จึงเป็นผ้าสีที่เป็นมงคลแก่ผู้สวมใส่พันรอบศีรษะและทำเป็นหม้อแตร (สัมภาษณ์นางแปลง บุญเลิศ) จะมีลักษณะสวยงามและดูดีมาก เสื้อผ้าของฝ่ายชายจะซักได้เพราะเป็นผ้าที่ไม่ค่อยมีลวดลายและเครื่องประดับอะไร

การทอผ้า

ในอดีตชาวกะเหรี่ยงจะทอผ้าใช้เองทุกครัวเรือน โดยเฉพาะฝ่ายหญิงจะต้องทอผ้าเป็นทุกคน และต้องรับภาระทอผ้าให้กับคนแก่หรือเด็กที่ยังไม่สามารถทอผ้าได้เอง อุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้ ได้แก่

1. กี่ทอผ้า (มาทะ)
2. ไม้ลวก, ไม้มะเกลือ
3. ค้ายสี
4. ที่รัดเอวหนังวัว (ขากองพัย)
5. ที่เหยียดขา (ตั้งยอง)

การทอผ้ามีหลายชนิด คือ การทอผ้าถุง (นึบ) เสื้อ (โฉน) ถุงข้อม (ทงวา) ชาวกะเหรี่ยงปลูกฝ้ายเอง หนีบฝ้ายเอง และปั่นเส้นด้ายเอง รวมถึงการย้อมสีเองด้วย

การทอผ้าถุง

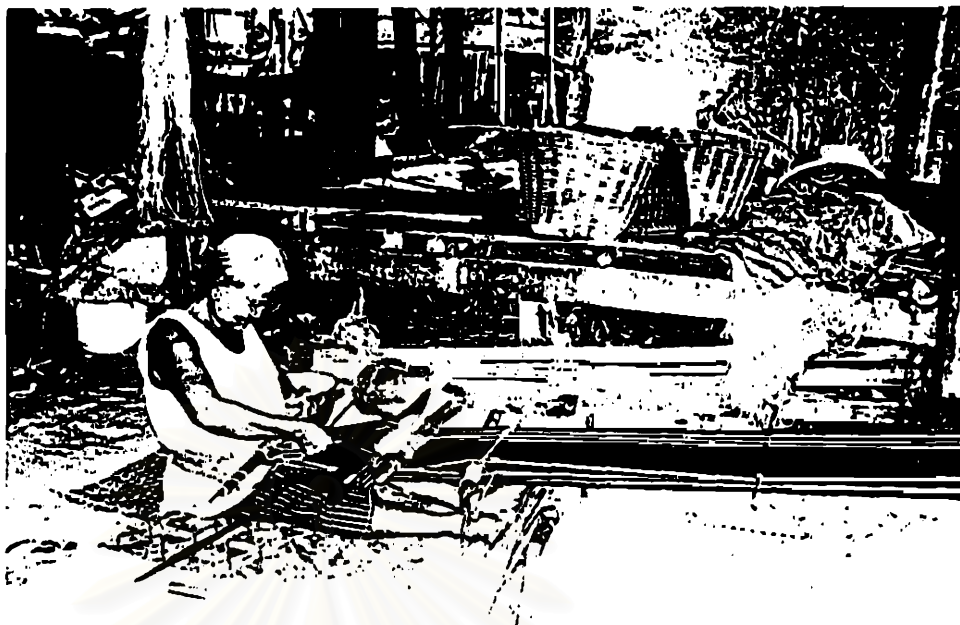
เริ่มจากการออกแบบลายของผ้าถุง และหาด้ายสีตามชนิดที่ต้องการ ซึ่งส่วนมากจะใช้ด้ายสีน้ำเงิน และสีแดงเป็นหลัก ผ้าถุงจะถูกออกแบบเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ายาวประมาณ 80 เซนติเมตร กว้างประมาณ 60 เซนติเมตร หลังจากนั้นผู้ทอก็จะเริ่มทอจากด้านล่างขึ้นมาบนโดยจะใช้สีน้ำเงินเป็นพื้น โดยการทอจะทอด้วยมือ ซึ่งจะมีที่ทอผ้าที่ชาวกะเหรี่ยงเป็นผู้ทำขึ้นมาเอง จะเอาไว้เป็นที่กระทุ้งเส้นด้าย ให้ชิดติดกันอย่างหนาแน่นไม่หลุดออกจากกันและจะมีไม้ลวกปากแฉก มีด้ายอยู่ตรงกลางเอาเป็นส่งเส้นด้ายของเส้นด้ายสีน้ำเงินที่เป็นตัวล่องพื้นที่รัดเอวหนึ่งวัวเอาไว้ เอาไว้รัดเอวแล้วจะมีที่เหยียดขาเอาไว้เหยียดขาให้ตึงซึ่งส่วนปลายของที่รัดเอวจะเป็นเชือกผูกติดกับไม้ แล้วเอนตัวเพื่อดึงให้เส้นด้ายที่เป็นพื้นตึงด้วย การทอผ้าถุงจะใช้เวลาในการทอประมาณ 1 เดือน สำหรับผ้าถุงที่มีลวดลาย ส่วนผ้าถุงที่ไม่มีลวดลายจะใช้เวลาประมาณ 1 สัปดาห์ ผ้าถุงต้องทอผ้าถึงสามชั้น คือ ส่วนที่เป็นเชิง ส่วนตัวพื้น และส่วนขอบบน ส่วนตัวพื้นจะมีขนาดกว้างใหญ่ เมื่อได้ทั้งสามชั้นแล้วนำมาเย็บติดกันจึงจะสมบูรณ์

การทอเสื่อ

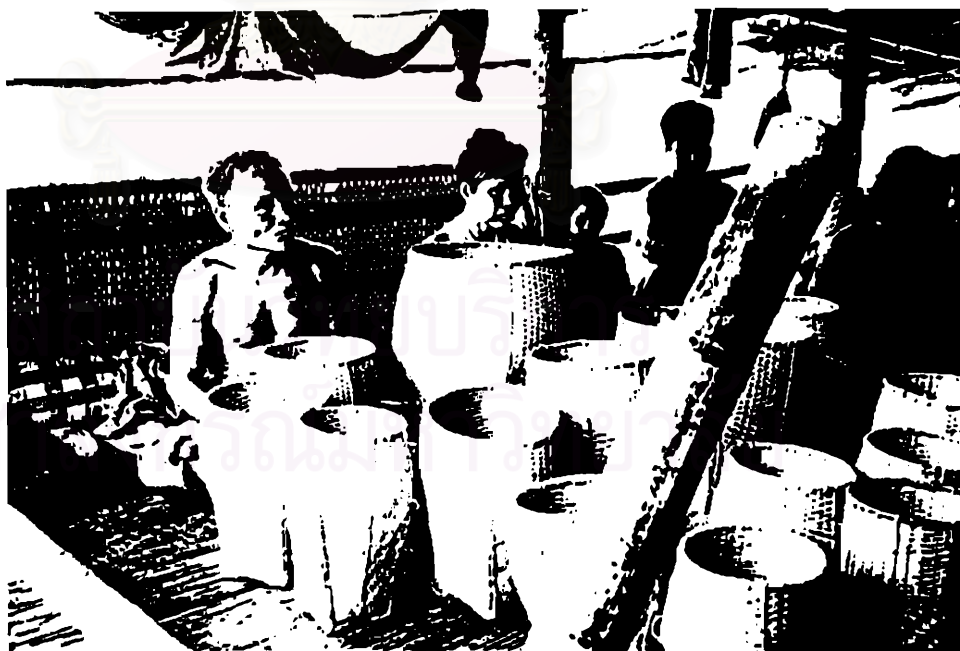
การทอเสื่อจะมีลักษณะคล้ายกับการทอผ้าถุง แต่เสื่อจะมีลวดลาย และรายละเอียดมากกว่าผ้าถุง จึงต้องใช้ระยะเวลาานประมาณ 5 เดือน เพราะเสื่อจะต้องทำให้ลักษณะกว้างใหญ่กว่าผ้าถุง คือ ยาวประมาณ 90 เซนติเมตร กว้างประมาณ 70 เซนติเมตร และจะตกแต่งแขนเสื่อและคอเสื่อด้วยลูกบิด หรืออาจใช้เม็ดพองซ่า ลูกบิด หรือถักด้วยด้ายสีแดง

การทอถุงย่าม

การทอถุงย่ามทำง่าย เวลาที่ใช้ก็ขึ้นอยู่กับขนาดของถุงย่ามและลวดลาย แต่ก็ใช้เวลาไม่เกิน 1 สัปดาห์เป็นอย่างมาก ส่วนวิธีการทำนั้นก็คล้ายกับการทอผ้าถุง และเสื่อ แต่สีที่ใช้ทอเป็นตัวถุงย่ามจะมีมากกว่า ส่วนมากพบเห็นก็คือสีขาว สีแดง ซึ่งสีที่นิยมทอเป็นพื้น คือ สีขาว โดยจะมีสีดำเป็นสีสลับให้เกิดลวดลาย

ภาพประกอบที่ 5 การทอผ้าพื้นเมืองชาวกะเหรี่ยง

ภาพประกอบที่ 6 การจักสานไม้ไผ่คิดปะชาวกะเหรี่ยง

เครื่องประดับ ชาวกะเหรี่ยงมีเครื่องประดับที่ทำด้วยเงินแท้ เช่นเดียวกับชาวเขาเผ่าอื่น ๆ ส่วนใหญ่จะสวมใส่กันทั้งชายและหญิง ลักษณะแตกต่างกันบ้างเล็กน้อย เครื่องประดับของชายที่ไม่ใช่เม็ดเงิน ได้แก่ การโพกศีรษะด้วยผ้า และผ้าสี โดยจะใช้ผ้าขาวมาโพกศีรษะแล้วมัดส่วนหน้าบริเวณหน้าผากให้เป็นวงคล้ายหม้อแระด (ทุโก้นุ) แล้วใช้ผ้าแพรสีหลากหลายพันรอบ ตามความเชื่อเดิมที่เล่าต่อกันมาว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสน้ำตกไทรโยก กาญจนบุรี โดยเสด็จทางเรือมาขึ้นบกที่มณฑลราชบุรีแล้วเดินทางบกผ่านด่านทับตะโก ได้พระราชทานเหรียญ และผ้าแพรสีแก่ชาวกะเหรี่ยง ชาวกะเหรี่ยงจึงได้พันผ้าสีไว้บนศีรษะเป็นต้นมา และใช้กรรมแต่งกายเฉพาะพิธีสำคัญหรืองานใหญ่ ๆ กับชายหนุ่มเท่านั้น

ส่วนเครื่องประดับที่ทำด้วยเงินนั้น ไม่มีผู้ใดทราบว่าใครเป็นผู้ผลิตหรือรับจ้างทำเครื่องประดับแบบดั้งเดิม ได้แต่รับมาจากบรรพบุรุษมาเป็นทอด ๆ จนกระทั่งถึงยุคของเถ่าแก่อ่อน แซ่ตั้ง บิดาของคุณเจษฎา ธรรมวิลาส เป็นช่างทองมาจากราชบุรี มาตั้งบ้านเรือนอยู่ในหมู่บ้าน ทำเครื่องประดับเงินของชาวกะเหรี่ยงอยู่นานหลายปี คุณเจษฎาเล่าว่าเงินที่ชาวกะเหรี่ยงนำมาให้ทำนั้นจะเป็นเหรียญรัชกาลที่ 5 ทั้งหมด ไม่พบการทำเงินอื่น ๆ หรือเงินก้อนมาเป็นวัตถุดิบ และคุณเจษฎายืนยันว่า เครื่องประดับทุกชิ้นคุณพ่อจะรับจ้างทำยกเว้นเข็มขัดของผู้ชายไม่เคยทำเลย เมื่อหมดคุณพ่อก็ไม่มีผู้ใดสืบทอดงานฝีมือเหล่านี้อีกและไม่มีช่างมาอาศัยในหมู่บ้าน งานฝีมือชนิดนี้จึงยุติในช่วงนั้น

เครื่องประดับที่ทำด้วยเงินของชาวกะเหรี่ยง ได้แก่

1. สร้อย (จี่พรีบ) คือ เม็ดเงินที่ประดิษฐ์ขึ้นมีลักษณะคล้ายเงินพดด้วง โดยมีส่วนปลายยอดชิดติดกัน แต่เงินส่วนกลางเป็นรูปสำหรับร้อยด้วยหรือถูกปิด ตรงกลางจะมีดอกจันหรือดาวหลายแฉก ขนาดเม็ดเงินจะเล็กใหญ่แตกต่างกันประมาณเม็ดถั่วเขียวหรือใหญ่กว่าเล็กน้อย ขนาดความยาวของสร้อยแต่ละเส้นแล้วแต่ผู้ใส่ ถ้าเป็นเด็กขนาดจะสั้นลงเล็กกว่า ถ้าของผู้ใหญ่ก็จะมีขนาดความยาวมากกว่า ส่วนสร้อยที่สามจะไม่นิยมห้อยจี่ หรือพระเหมือนคนไทย แต่จะห้อยเหรียญรัชกาลที่ 5 (จี่บ๊ะ) ซึ่งเป็นเงินแท้ ปัจจุบันจะนำสร้อยชนิดนี้มาสวมเฉพาะวันพิธีสำคัญ

2. ตุ่มหู (กรก) ทำจากเงิน ภายในกรวง ลักษณะคล้ายแกนของหลอดด้าย หรือปากแตร ทั้งสองด้านความยาวประมาณ 2 เซนติเมตร เส้นผ่าศูนย์กลางของ ปากแตรประมาณ 1 เซนติเมตร มีขนาดเล็กหรือใหญ่แล้วแต่ขนาดของรูหูที่เจาะไว้ โดยในระยะแรกจะใช้ตุ่มหูขนาดเล็ก แล้วขยายใหญ่ขึ้นเมื่อรูหูกว้างขึ้น ส่วนใหญ่ผู้เฒ่าผู้ แก่จะเคยใส่ตุ่มหูตั้งแต่เด็ก ๆ ทั้งชายและหญิง ปัจจุบันจะพบร่องรอยเฉพาะผู้สูงอายุเท่านั้น เด็ก ๆ หรือหนุ่มสาวจะไม่พบแล้ว

3. กำไล (ไถ่) ทำจากเงินแท้ หนัก ดันคล้ายตัวหนอนงอเข้าหากัน ปลาย ทั้งสองข้างจะค่อนข้างแหลมเปิดช่องห่างขนาดพอดีที่จะคล้องข้อมือได้ จะไม่ใช่วิธีสวม จากปลายมือมีหลายขนาด สมัยก่อนถ้าใครมีมากก็อาจสวมหลายวงได้ แต่ปัจจุบันจะมี กันคนละวง และจะสวมเฉพาะผู้หญิงเท่านั้น

4. เข็มขัด (ยั้งเค่งไค) เป็นเงินแท้ส่วนหัวจะหนา มีลวดลาย ส่วนที่เป็น เส้นของเข็มขัดจะทำจากการถักทอเส้นเงินขนาดเล็ก ละเอียดสวยงามมาก จะใช้เฉพาะผู้ ชายในงานพิธีหรือวันสำคัญ ส่วนเข็มขัดของผู้หญิงไม่ปรากฏ

5. คาคम्म (คูกัง) ลักษณะเป็นเส้นบางเล็กคล้ายริบบิ้น ทำจากเงินตีเป็นเส้น บางความกว้างประมาณครึ่งเซนติเมตร ยาวประมาณ 2 ฟุต ตรงกลางของเส้นคาคम्मจะ ทำเป็นเงินคล้ายใบหอกติดไว้ สูงประมาณ 4 เซนติเมตร ใช้ได้ทั้งหญิงและชาย ถ้าเป็น หญิงจะให้ส่วนกลางที่มีลักษณะคล้ายใบหอกไว้ด้านหลังมวยผม ถ้าเป็นชายจะใช้ส่วนนี้ อยู่บริเวณโคนของหน่อแรด (ผ้าพันศีรษะ) ด้านหน้า

6. กระดุม (ฉีเชียงซ่า) ลักษณะคล้ายผอบขนาดเล็ก ขนาดเท่าปลายนิ้ว ทำ จากเม็ดเงินภายในโปร่งกรวง มีลวดลายอย่างง่าย ๆ ใช้ติดเสื้อผู้ชายเท่านั้น ปัจจุบันไม่ ค่อยพบเห็น

ศิลปการสร้างบ้าน

"คะเค่งเกีย" หรือกาแลของชาวล้านนาในภาคเหนือของประเทศไทย สามารถ หาได้ในภาคกลาง การสร้างบ้านเรือนที่นิยมติดกาแลไว้จนทั่วบ้าน ไม่ทราบว่ามีมาแต่

ภาพประกอบที่ 7 บันไดบ้านกะเหรี่ยงจะทำแยกออกจากบ้าน

ภาพประกอบที่ 8 สถาปัตยกรรมกะเหรี่ยงมักจะมีชานไว้นั่งพักและรับแขก

เมื่อใด ลักษณะการสร้างบ้านแบบกะเด่งเก็ย แต่เดิมมีเกือบทุกบ้าน บ้านที่ปลูกเป็นกระต๊อบปลูกด้วยไม้ไผ่ชั่วคราว จะทำกะเด่งเก็ยโดยจะใช้ไม้ไผ่บากด้วยมีดคม จะสวยงามอ่อนช้อยเหมือนเขาวัว

เอกลักษณ์การสร้างบ้านเรือนของชาวกะเหรี่ยง ที่แสดงถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะอีกเรื่องหนึ่งคือ การเลือกเสาบ้านจะนิยมใช้ต้นไม้ที่มีง่ามแล้วตัดออก 1 ด้าน เพื่อเป็นที่รองรับเสาหรือรอด เสาทุกต้นของบ้านกะเหรี่ยงจึงมีเอกลักษณ์เฉพาะ ไม่ต้องใช้อุปกรณ์และวิธีการอื่น ๆ เช่น เขาลิ้นหรือใช้น้ำคั้นจับยึดเพียงแต่นำไม้เสามาวางพาดระหว่างเสาต้นต่าง ๆ ก็เสร็จเรียบร้อย สามารถปูพื้นบ้านได้เลย ในกรณีที่สร้างชานบ้านยื่นออกมาก็จะใช้เสาที่มีง่ามเช่นกัน แต่จะตัดง่ามทั้งยอดออกให้คงเหลือง่ามทั้ง 2 ด้าน ๆ เพื่อรองรับรอดเพื่อจะวางหรือปูพื้นต่อไป ลักษณะการปลูกสร้างเสาบ้านในลักษณะนี้สามารถเห็นได้ในกลุ่มชาวเขาเผ่าอื่น ๆ

ลักษณะการตั้งบ้านเรือน บ้านเรือนของกะเหรี่ยงเดิมเป็นกระท่อมใต้ถุนสูง มุงด้วยหญ้าคาหรือใบกะพ้อ พื้นปูฝาไม้ไผ่ เสาไม้ปลอกเปลือก ฝาไม้ไผ่สับฝัก ปิดกันไว้ห้องหนึ่งสำหรับลูกสาว มีระเบียบตรงด้านสะกิด และมีไม้ไผ่ทำเป็นลูกกรงสำหรับเป็นห้องรับแขก มุมหนึ่งใช้เป็นห้องครัว โดยตั้งแท่นดินทำเตาถ่านเสา

ปัจจุบันการตั้งบ้านเรือนของกะเหรี่ยงเปลี่ยนไปตามสภาพเศรษฐกิจและความนิยมของสังคม บ้านจึงมักสร้างเป็นห้องแถวบ้างเป็นอาคารถาวรบ้าง

อาชีพหลักของชาวกะเหรี่ยง คือ อาชีพเพาะปลูก ในอดีตทำการเพาะปลูกแบบย้ายที่ (Shifting Eultivation) เพื่อเป็นการพักดินให้ฟื้นตัว 4-10 ปี ปล่อยให้ต้นไม้ วัชพืชเติบโตขึ้นคลุมดินจากนั้นจึงกลับมาปลูกในพื้นที่ดินเดิม ปัจจุบันกะเหรี่ยงตั้งถิ่นฐานถาวรจึงเปลี่ยนมาทำไร่แบบไร่นวนเวียน (Land Rotation) พืชที่ปลูกได้แก่ สับปะรด อ้อย ถั่วลิสง มันสำปะหลัง ผักต่าง ๆ มีสวนผลไม้ เช่น มะม่วง ส้มโอ ขนุน มะขามหวาน มีพื้นที่ประมาณ 7 แสนไร่ การทำนามีเพียง 400 ไร่ นอกจากนี้ที่ทำงานรับจ้างตามแหล่งเหมืองแร่ มีเหมืองแร่ดีบุก 16 แห่ง (ลดลงจากเดิมมาก) ฟลูออไรด์ 1 แห่ง อุตสาหกรรมมันสำปะหลัง 11 แห่งยามว่างผู้ชายเข้าป่าล่าสัตว์ หา

ของป่า โดยเฉพาะหาน้ำผึ้ง โดยวิธีการตอกทอยขึ้นต้นไม้ที่มีรังผึ้งอยู่แล้วปีนขึ้นไปตามทอยที่ตอกไว้ ผู้หญิงกะเหรี่ยงบางคนบางหมู่บ้านมีการทอผ้าและย้อมขาย

การปลูกข้าวไร่

แต่เดิมชาวกะเหรี่ยงจะปลูกข้าวกินเอง พึ่งพาอาศัยช่วยเหลือกันไม่ต่างจากคนไทย แต่ก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย อันสืบเนื่องมาจากความเจริญและการเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ปัจจัย ปัจจุบันชาวกะเหรี่ยงส่วนใหญ่จึงเป็นเพียงผู้บริโภคนำเข้าอุปกรณและเครื่องมือการผลิต จึงหมดบทบาทหลง อุปกรณ์สีข้าว ตำข้าว โรงนวดข้าว จึงไม่พบเห็นบ่อยนัก แต่ก็พอจะหลงเหลืออยู่บ้าง การทำนาข้าวของชาวกะเหรี่ยงจะมีวิธีผลิต 2 ลักษณะ คือ

1. การทำนาพื้นล่าง เป็นที่ลุ่มเป็นที่ ๆ อยู่ใกล้ลำห้วย พอมีพื้นที่ราบสามารถกักน้ำได้ก็จะทำนา ดินค่อนข้างจะเหนียวปนทราย ปัจจุบันถูกเปลี่ยนเป็นไร่อ้อยเสียเป็นส่วนใหญ่ นาข้าวพอเหลือบ้างเล็กน้อย วิธีปลูกจะเป็นนาดำ ขั้นตอนการผลิตต่าง ๆ ก็เหมือนกับการดำนาในภาคกลางจึงไม่ขอกกล่าวรายละเอียด

2. การทำนาในที่สูง หรือการปลูกข้าวไร่ จะแปลกไปจากการทำนาดำตั้งแต่การเตรียมดิน เป็นต้นไป การเลือกบริเวณที่จะปลูกก็จะใช้ที่ราบสูงเชิงเขาหรือดอนจะไม่ไถดินเพียงแต่ตัดต้นไม้เผาหญ้าและกิ่งไม้ให้โล่งเตียนก็ทำการขุดหลุม หยอดเมล็ดพันธุ์ได้เลย การขุดหลุมจะใช้เสียม (ถ้อง) มีด้ามยาวเป็นด้ามไม้ไผ่หรือไม้รวกขนาดยาวประมาณ 2 วา โดยใช้แรงขุดเพียงครั้งเดียวด้ามไม้ที่ยาวจะเกิดแรงค้ำให้หลุมหน้าดินเปิด จึงหวะการเกิดหลุมจะเกิดพร้อมกับการก้าวเดิน คนหยอดก็จะเดินตาม โดยถือกระบอกริมน้ำ (บั้งผ่อง) เเจาะรูให้เมล็ดข้าวไหลลงหลุมที่ขุดไว้พอสมควรก็ปิดปากกระบอกริมน้ำ คนที่ 3 เดินตามหลังเป็นคนสุดท้ายจะเป็นคนกลบหลุมโดยใช้เท้า ดังนั้นการปลูกข้าวไร่ของชาวกะเหรี่ยงจะรวดเร็วมากใช้เวลาสั้นๆ ไม่ต้องรดน้ำจะอาศัยน้ำฝนตามธรรมชาติเพียงอย่างเดียว ด้วยเหตุดังกล่าว เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ชาวกะเหรี่ยงหลายครอบครัวเลิกทำไร่ข้าวไปเลย เพราะในระยะ 10-20 ปี ที่ผ่านมากเกิดปัญหาฝนทิ้งช่วง หรือไม่ตกต้องตามฤดูกาลมาตลอด โดยปกติการหยอดข้าวจะทำในช่วงเดือน 7-8 โดยเตรียมพื้นที่ในช่วงเดือน 6 และจะเก็บเกี่ยวในเดือน 12 การเลือกพันธุ์ข้าวไร่ของชาวกะเหรี่ยง

ภาพประกอบที่ 9 ชาวกะเหรี่ยงถอนกล้าข้าว เพื่อนำไปดำบนที่สูงที่ราบบนหุบเขา

ภาพประกอบที่ 10

โรงนวดข้าว
ของชาวกะเหรี่ยง

ภาพประกอบที่ 11
ผู้งข้าวจะอยู่คู่กับบ้าน
เหมือนชาวนาไทย
ทั่ว ๆ ไป

เป็นพันธุ์ที่มีเฉพาะสำหรับปลูกพืชไร่ เพราะต้องการน้ำน้อยทนต่อความแห้งแล้ง มีชื่อเฉพาะ อาทิ บึงอั้ง เจ่งผ่ากู อาจแปลเป็นภาษาไทยได้ว่าข้าวกั๊ดพันธุ์ และพันธุ์เอี้ยว วงฟั้งกู แปลเป็นไทยว่าข้าวพันธุ์เล็ก และยังมีพันธุ์อื่น ๆ 2-3 พันธุ์ (สัมภาษณ์ นายเม่งโท และนางไซ่ ทิงลิ่ง) ขณะที่รอข้าวแก่จะฉางหญ้ารอบโคนหรือในแปลงเพียงอย่างเดียว เมื่อข้าวแก่เต็มทีพร้อมจะเก็บเกี่ยว และเมื่อข้าวแห้งนวดได้ก็จะทำการนวดข้าวโดยใช้โรงนวดข้าว (เจียงไซ่บึง) จะไม่ใช่วิธีนวดเหมือนคนไทย โรงนวดข้าวจะปลูกเหมือนบ้าน มีไต้ฉุนสูง หลังคามุงแฝก หรือสังกะสี พื้นชั้นบนของโรงนวดข้าวจะใช้ไม้ไผ่ตีฟากห่าง ๆ เมื่อเหยียบย่ำข้าวเปลือก (บึง) ให้ตกลงมาชั้นล่างจะใช้ลำแพน (โคล้) รองรับข้าวที่ตกลงมาจากชั้นแล้วใส่โง (ภาชนะกระบุงแต่สูงประมาณ 1 เมตร) แยกกลับบ้าน วิธีการแยกจะใช้หน้าผากคล้องเชือกที่ผูกติดกับตัวโง ตัวโงจมนอยู่บนหน้าผากไคร้และคอปเป็นด้วยกกริยาการยกของในลักษณะนี้เรียกว่า "โง" จะแตกต่างกับชาวมอญที่นิยมของหนักไวกบนศรีษะ เมื่อนำกลับมาถึงบ้านก็นำข้าวเปลือกใส่เก็บไว้ในยุ้งข้าว (บึงฟั้ง) บ้านโบราณของชาวกะเหรี่ยงจึงมียุ้งข้าวกันทุกบ้าน

การปลูกข้าวไร่ของชาวกะเหรี่ยงจะทำให้พื้นที่เดิม 2-3 ปี โดยการตากถางพืชคลุมดินออกแล้ว จะหยอดข้าวไร่เป็นการหมุนเวียนสลับพื้นที่ จึงไม่จำเป็นต้องไปทำลายป่าหรือทรัพยากรธรรมชาติ แล้วยังเป็นการรักษาหน้าดินโดยวิธีธรรมชาติอีกด้วย (กรมศิลปากร 2534:199) ปัจจุบันการปลูกข้าวไร่ของชาวกะเหรี่ยงยังพอมิให้เห็นแต่จะปลูกในเขตหมู่บ้านที่อยู่ลึกเข้าไปจากเขตหมู่บ้านมาก เช่น บ้านหนองตาดัง บ้านพระกำ บ้านห้วยน้ำหนัก ตำบลตะนาวศรี หรือบ้านห้วยผาก บ้านตะโกกลาง ตำบลสวนผึ้ง ส่วนในเขตพื้นที่ใกล้หมู่บ้านยังพอมิมีการปลูกข้าวไร่บ้างเล็กน้อย เช่น บ้านหนองผักนึ่ง

ความเชื่อของชาวกระเหรี่ยง

ความเชื่อเกี่ยวกับขวัญของชาวกระเหรี่ยง กระเหรี่ยงมีความเชื่อเกี่ยวกับขวัญของตนเอง โดยชาวกระเหรี่ยงเรียกขวัญว่า "หล่า" เชื่อว่าทุกคนมีขวัญ กระเหรี่ยงที่บ้านแม่ขนาดหลอง ตำบลท่าอากาศ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน มีความเชื่อว่าคนเรานั้นมี

ขวัญทั้งหมด 33 ขวัญ ส่วนกะเหรี่ยงที่อำเภอสวนผึ้งมีความเชื่อว่าคนเรานั้นมีขวัญประจำกายเพียง 7 ขวัญและขวัญนี้จะท่องเที่ยวไปตามที่ต่าง ๆ สาเหตุที่ขวัญของคนเราชอบท่องเที่ยวไม่อยู่กับเนื้อกับตัวนี้เอง ทำให้คนเราเกิดการเจ็บป่วยไข้ได้ ถ้าเผชิญขวัญไปเจอกับสิ่งที่ไม่ดี หรือภูตผีวิญญาณ ภูตผี วิญญาณนั้นก็อาจจะจับขวัญเอาไว้ทำให้เจ้าของเกิดการเจ็บป่วยได้ป่วย ดังนั้นจึงต้องมีการเรียกขวัญคืนมา

ถ้าเด็กหรือผู้ป่วยไม่สบาย ญาติผู้ป่วยจะไปตามหมอสีหรือคนทรง มาเพื่อตรวจดูว่าอาการที่เกิดขึ้นนั้นมีสาเหตุมาจากอะไร หมอสีหรือคนทรงก็จะบอกว่าสาเหตุที่ไม่สบายเนื่องจากขวัญของผู้ป่วยนั้นหายและบอกว่าจะทำพิธีเรียกขวัญ รุ่งขึ้นพ่อของผู้ป่วยหรือญาติผู้ป่วยไปทำพิธีเรียกขวัญโดยเอาข้าวสุกหนึ่งกำมือ ผ้าขาวม้าหรือผ้าผืนหนึ่ง กับไม้ไผ่อีกอันหนึ่งไม้นี้สำหรับทำพิธีเรียกขวัญด้วย โดยไม้จะยาวประมาณ 1 เมตร เอามาผ่าเป็นสี่ส่วน แต่ละส่วนจะเจาะรู 3 รูนี้สำหรับเรียกขวัญมาอาศัย เวลาเดินจากบ้านผู้ป่วยห้ามลากไม้นี้ไปตามแนวเพราะจะทำให้ขวัญของคนเจ็บตกหาย ญาติของผู้ป่วยจะเอาข้าวสุกออกมาคลุกเคล้ากับดินส่วนหนึ่ง และยังเก็บเอาไว้อีกส่วนหนึ่งในห่อผ้า แล้วจะโน้มตัวออกไปข้างหน้าในลักษณะนั่งยอง ๆ แล้วเอามือตักอากาศในบริเวณที่ขวัญหายหรือบริเวณที่คลุกข้าวกับดินตักอากาศบริเวณนั้นใส่ลงไปในผ้าขาวม้าแล้วก็พูดว่า "ปุงหล่าเก้ท่าย" แปลว่า ขวัญเอ๋ยจงกลับมา เราจะพูด 3 ครั้ง เคาะไม้ 3 ครั้ง และพูดว่า ปรุงหล่าเก้ท่าย ของให้ขวัญกลับมา แล้วก็เข้าไปตามแม่ของเด็กหรือญาติของผู้ป่วยขวัญมาหรือยัง ผู้ตอบก็จะตอบว่า ขวัญกลับมาแล้ว จากนั้นพ่อของเด็กที่ป่วยก็จะทำหน้าที่เอามือรูดปลายไม้ไปทางผู้ป่วยแล้วจะพูดอีกว่า "ปรุงหล่าเก้ท่าย" 3 ครั้ง ส่วนข้าวที่ไม่ได้คลุกกลับดินก็จะให้ผู้ป่วยกิน ถ้าผู้ป่วยไม่กินก็จะเหน็บไว้ที่หู แล้วจึงผูกข้อมือผู้ป่วยด้วยด้ายสีขาว และจะคล้องคอผู้ป่วยอีกเส้นหนึ่ง

ชาวกะเหรี่ยงอำเภอสวนผึ้งมีความเชื่อว่า ขวัญที่อยู่กับเราเสมอ นั้นเป็นขวัญที่เจ็ดหรือที่เรียกว่า "หล่าคาปี" สำหรับเด็กแรกเกิดที่เพิ่งจะคลอดนั้น เชื่อกันว่ายังไม่ได้เข้ามาในตัวบิดามารดา ของเด็กก็จะทำพิธีเรียกขวัญให้กับเด็ก

ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ของชาวกะเหรี่ยง ชาวกะเหรี่ยงในสวนผึ้งมีทั้งที่นับถือศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และนับถือภูตผีปีศาจ เจ้าป่าเจ้าเขา ซึ่งจากการที่นับถือภูตผีปีศาจของกะเหรี่ยงบางกลุ่มที่อยู่ในป่าลึก จึงทำให้คนภายนอกเข้าใจกันว่า

กะเหรี่ยงมีเวทมนต์คาถามาก ใครทำให้กะเหรี่ยงไม่พอใจ จะโดนเล่นโดยเฉพาะเสกหนังสือเข้าไปในห้อง ทำให้เกิดเจ็บป่วย ท้องโตขึ้นอย่างผิดปกติ ปวดเมื่อยเนื้อตัว หน้าตาซีดเหลือง จุกเสียดหน้าอก ไม่กระปี้กระเปล่าทำงานไม่ได้ 3 วันดี 4 วันไข้ หาสาเหตุไม่พบ รักษาก็ไม่หายถ้าเป็นมากจะคลุ้มคลั่งทุรนทุราย ว่ากันว่าผู้กระทำยังสามารถทำให้มีอาการที่หนักขึ้นได้จะให้ทุเลาเบาบางลงก็ได้ ให้ตายเลยก็ได้

ผู้เฒ่าผู้แก่ชาวกะเหรี่ยงเล่ากันว่า สมัยก่อนมีหลายคนที่มีคาถาอาคม สามารถเสกเป่าให้คนที่เขาไม่พอใจ เจ็บไข้ได้ป่วยหรือมีอันเป็นไปต่าง ๆ นานา โดยเฉพาะที่เรียกว่าเสกหนังสือเข้าไปในห้อง ให้มีอาการทุรนทุราย และเสียชีวิตลงดังกล่าว แต่เดี๋ยวนี้ไม่มีแล้วไม่มีใครจะจดจำหรือสืบทอดในเรื่องเหล่านี้ อาจจะเป็นเพราะว่าเห็นเป็นสิ่งไม่ดี เป็นบาปเป็นกรรม ดีไม่ดีมันจะเข้าตัวเองเข้าข้างวันหนึ่งวันใดก็ได้ เท่าที่สอบถามวิธีการกระทำจากผู้เฒ่าผู้แก่ดังกล่าวได้ความว่า ในการกระทำนั้นต้องใช้เวลาพยายามสะกดรอยคนที่ต้องการจะทำว่า เดินทางไปทางไหน หรือไปยืนปัสสาวะ นั่งปัสสาวะไว้ตรงไหน เพื่อจะได้ไปบริกรรมเวทมนต์คาถา ตามพิธีการที่ได้รับถ่ายทอดมา ตรงสถานที่นั้น คือตรงรอยเท้าหรือร่องรอยปัสสาวะนั้น นับว่าใช้เวลาพยายามมากทีเดียว

ปัจจุบันนี้ไม่มีแล้ว หรือหากจะมีใครที่มีอาการท้องโต ม้ามโต ตัวซีดผอมเหลือง เป็นไข้ 3 วันดี 4 วันไข้ คลุ้มคลั่งทุรนทุราย หมอในปัจจุบันก็คงจะลงความเห็นว่า เป็นไข้ป่าหรือมาลาเรียมากกว่า ความเชื่อในเรื่องคาถาอาคม ไสยศาสตร์ คงไม่มีใครเชื่อแล้วทั้งก็พิสูจน์อะไรไม่ได้ แต่ก็ไม่มีใครกล้าจะลอง

ความเชื่อเกี่ยวกับพระน้ำมัน

การนับถือพระน้ำมัน คล้าย ๆ กับการนับถือพระพุทธรูปแต่แตกต่างกันที่มีพิธีกรรมที่มีความยุ่งยากพอสมควร ความเป็นมาของพระน้ำมันนั้นได้มาจากผู้มีวิชาแล้วได้รับสืบทอดมาต่อ ๆ กัน ที่รู้แน่นอนแล้วก็คือหลวงพ่อนวม วัดแจ้งเจริญ ท่านได้รับมาอีกที่จากผู้มีวิชาและทำการปลุกเสกน้ำมันไว้ เพื่อผู้ที่นับถือมารับน้ำมันกับหลวงพ่อก็ได้นำไปบูชาต่อไปมีการกล่าวว่า พระน้ำมันนั้นมีความแรงครัดมาก แม้ผู้นับถือทำผิดนิดหน่อยก็พลอยไม่สบายไปด้วย สาเหตุมาจากการลงโทษของพระน้ำมัน และเมื่อนับถือแล้วห้ามนับถือศาสนาอื่นแต่ร่วมพิธีกรรมศาสนาอื่นได้ แต่อย่านำสัญลักษณ์นั้นมากราบไหว้ที่บ้าน เพราะข้อห้ามของการนับถือพระน้ำมัน ถ้านับถือพระน้ำมันแล้วจะนับถือ

ศาสนาหรือพุทธรูปได้แต่ห้ามนำพระพุทธรูปมาบูชาที่บ้านคน (สัมภามณ์ กุณฺถนุญ
ธรรม กุ้งลิ่ง)

การนับถือพระน้ำมันก็คือ การนับถือพระน้ำมันที่ทำการปลุกเสกจากผู้มีวิชา
การทำกรปลุกเสกพระน้ำมัน คือการนำน้ำมันมะพร้าวหรืออาจใช้น้ำมันจากพืชชนิดอื่น
ๆ ก็ได้ เช่น น้ำมันงา แต่ต้องมีส่วนผสมของน้ำมันมะพร้าวด้วย ห้ามใช้น้ำมันจากสัตว์
หลังจากได้น้ำมันจากพืชแล้วก็ทำการปลุกเสก โดยผู้ที่มีวิชาอาคมจะทำการปลุกเสกในวัน
พระ ดูแล้วมีความศักดิ์สิทธิ์อย่างมาก ผู้ที่นับถือพระน้ำมันนั้นจะมีพิธีการรับพระน้ำมันตาม
พิธีกรรม หลังจากได้แล้วก็นำกลับมาบ้านก็นำใส่ขวดขนาดเล็ก นำไปไว้บนหิ้งสำหรับ
กราบไหว้ และจะมีการกราบไหว้ทุกวันพระ วันโกน และวันนั้นจะละจากการทำบาป
ทุกอย่าง และมีความเคร่งครัดมาก เช่น ห้ามนำสุราขึ้นมามอบบ้าน ถ้าปฏิบัติบูชาถูกต้อง
จะเกิดความศักดิ์สิทธิ์และสามารถนำมารักษาโรคต่าง ๆ ได้เช่น ปวดหัว ตัวร้อน ก็
สามารถนำน้ำมันมาลูตามาตามตัวได้ ถ้านำกลับมาแล้วไม่ไว้บนหิ้งก็นำไปไว้บริเวณหน้า
บ้านก็ได้ โดยการสร้างเป็นศาลาสำหรับเก็บน้ำมัน แต่การไว้ลักษณะนี้ไม่เคร่งครัดมาก
นัก หากวันใดผู้นับถือทำกฏผิดระเบียบ เช่น ผ่าสัตว์ในวันพระ วันโกนก็จะทำให้เกิด
อาการป่วยทันที หลังจากกระทำบาปแล้วประมาณ 1 วัน เมื่อเกิดอาการป่วยก็ต้องไป
หาหมอผีประจำหมู่บ้านให้เขาดูว่าเป็นอะไร ถ้าหมอผีว่าผิดพระน้ำมันที่เรานับถือแสดงว่า
เราปฏิบัติผิดกฏเกณฑ์การนับถือพระน้ำมัน หมอผีก็จะเสนอวิธีแก้ปัญห โดยให้
อธิษฐานขอขมาลาโทษกับพระน้ำมันที่นับถืออยู่ มีวิธีการดังนี้ มีการเตรียมเครื่องบูชา
คือ ข้าวตอก 7 กระทง เทียน 7 เล่ม ดอกไม้ 7 ดอก หน่อต้นกล้วยอีก 1 ต้น งาน
อีก 1 ใบ เตรียมอุปกรณ์ให้เรียบร้อย

เมื่อได้เครื่องบูชาครบแล้ว นำมาตกแต่งโดยนำต้นกล้วยมาตั้งไว้บนงานแล้ว
เอาข้าวตอกมาโปรยรอบ ๆ โคนต้นกล้วย แล้วนำเทียนกับดอกไม้มาปักบริเวณลำต้น
กล้วยเมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้วให้นำเครื่องบูชาที่เตรียมไว้ คือ ต้นกล้วย ประดับด้วยดอก
ไม้ เทียนมาขอขมาต่อหน้าพระน้ำมันที่เราบูชา แล้วอธิษฐานว่า ถ้าตัวผู้นับถือผิดอันใด
โดยไม่ได้ตั้งใจขอให้อภัยให้ด้วย และให้หายป่วยไ้ ๆ เมื่ออธิษฐานเสร็จแล้วเป็นอัน

เสร็จพิธีหลังจากทำพิธีเสร็จแล้ว 3-4 วัน (สัมภรณ์คุณฉลุบุญธรรม กิ่งถึง) ในปัจจุบัน ยังมีผู้นับถืออยู่ แต่มีไม่กี่หลังคาเรือนส่วนมากจะหันมานับถือศาสนาพุทธกันหมดแล้ว

ความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือด้ายเหลืองหรือผ้าเหลืองของพระ

มีเรื่องเล่าอยู่ว่าในอดีต หลังจากพระพุทธเจ้าทรงปรินิพพานไปแล้วหลายวัน เมื่อผู้นำชาวกะเหรี่ยงได้ขึ้นเรื่องราวก็รีบเดินทางไปทันที แต่เมื่อไปถึงพระพุทธเจ้าเสด็จไปสู่สวรรคแล้ว และทำการแบ่งอัฐิของพระพุทธเจ้ากันแล้ว แต่ชาวกะเหรี่ยงไม่ได้รับเลยเพียงแค่ว่าผ้าเหลืองของพระพุทธเจ้ามาบูชาเท่านั้น หลังจากได้ผ้าเหลืองแล้วก็นำกลับมาแจกจ่ายให้กับลูกบ้านทุกคน เพื่อนำไปบูชากราบไหว้แทน และเมื่อมีการแจกจ่ายแล้วไม่พอผู้นำหมู่บ้านก็บอกกับลูกบ้านว่าให้เอาด้ายสีเหลืองมาแทนผ้าเหลือง โดยมีการสืบทอดมาจนปัจจุบันนี้ ส่วนความหมายอีกนัยหนึ่งก็คือการระลึกถึงบุญคุณของบิดามารดาที่ล่วงลับไปแล้วหรือยังมีชีวิตอยู่ ซึ่งเชื่อว่าการกระทำแบบนี้จะได้บุญมาก กุศลมาก เมื่อเกิดชาติหน้าจะได้เกิดเป็นครอบครัวเดียวกัน (สัมภรณ์คุณฉลุบุญธรรม กิ่งถึง) จั๊บไปรอย)

การบูชาผ้าเหลืองนั้นมีรูป 1 ดอก ดอกไม้ 1 ดอก ยาสูบ 1 มวน (ในสมัยก่อนนั้นยาสูบทำมาจากใบยาสูบที่หั่นแล้วตากจนแห้ง แล้วนำมามวนกับใบตองแห้ง) หมากอีก 1 คำ แล้วนำสิ่งเหล่านี้มาใส่บนจานจตุรรูปควบลูกสิ่งของเหล่านี้ไปด้วย แล้วอธิษฐานด้วยว่า "ให้ครอบครัวมีแต่ความสุข ไม่เจ็บไข้ ทำสิ่งใดให้สมปรารถนา" พิธีการนี้จะกระทำทุกวันพระ

ทั้งประเพณีการกราบไหว้และเคารพนับถือพระน้ำมัน และการนับถือบูชาผ้าเหลืองของชาวกะเหรี่ยง สะท้อนถึงความศรัทธาและเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาของชาวกะเหรี่ยงเป็นอย่างดี และเป็นเครื่องยืนยันได้อีกทางหนึ่งว่า "พระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวกะเหรี่ยง"

ความเชื่อเกี่ยวกับการอาบน้ำมนต์

การอาบน้ำมนต์เป็นความเชื่ออย่างหนึ่งของชาวกะเหรี่ยง ซึ่งคล้าย ๆ กับพิธีกรรมของคนไทย การอาบน้ำมนต์นั้นชาวกะเหรี่ยงเชื่อว่าทำขึ้นเพื่อสะเดาะเคราะห์ในยามเจ็บป่วยขับไล่ความชั่วร้ายพ้นจากตัว ทำกิจกรรมอันใดประสบความสำเร็จโดยเฉพาะ

การทำสวน ไร่นา ให้มีความสมบูรณ์ตลอดไป เมื่อเดินทางไปแห่งใดจะมีแต่ความปลอดภัย ภัยหลุดพ้นจากภัยอันตรายต่าง ๆ

ส่วนประกอบพิธีนั้นก็เป็นที่ของหมอผี (พ่อหมอ) คือก่อนที่จะมีการอาบน้ำมนต์นั้นต้องบอกให้หมอผีทราบก่อนเมื่อถึงวันที่กำหนดก็เตรียมดอกไม้ ธูป เทียนมาด้วย คือ ธูป 5 ดอก เทียน 1 เล่ม ดอกไม้ 5 ดอก บูหรี 1 ของค่าครูของหมอผีแต่ละคน (จำนวนเงินขึ้นอยู่กับหมอผีคนนั้นว่าค่าครูเท่าไร ส่วนมากจะไม่เกิน 30 บาท) เมื่อนำของเหล่านี้มาแล้วก็จัดแจงใส่พานหรือจานก็ได้ แล้วส่งให้หมอผีในขณะที่ทำการจัดเตรียมของในพานบุคคลที่จะอาบน้ำก็จะเตรียมน้ำใส่ภาชนะ เช่น กระจบอง ปิ๊บ จะกำหนดน้ำ คือ 1 กระจบอง/คน เมื่อเสร็จแล้วก็ให้นำน้ำที่ตักใส่ภาชนะไปให้หมอผีเสกน้ำให้มีความศักดิ์สิทธิ์เมื่อหมอผีทำพิธีกรรมเสร็จแล้ว ก็จะให้ผู้อาบน้ำมนต์นั่งขยี้ตรง พนมมือ หลับตาแล้วให้ระลึกถึงพระพุทธองค์ ผู้มีพระคุณ (ในขณะที่หมอผีทำพิธีกรรมอยู่ ผู้อาบน้ำก็เปลี่ยนชุดอาบน้ำคือผู้หญิงก็จะนุ่งกระโจมอก ส่วนผู้ชายนุ่งผ้าขาวม้าอาบน้ำ) สถานที่ที่จะอาบน้ำตรงไหนก็ได้แต่ส่วนมากจะอาบบริเวณหน้าบ้านหรือในบ้านไม่นิยมอาบหลังบ้าน เมื่อระลึกถึงความดีแล้วทำจิตใจให้สงบ แล้วหมอผีจะตักน้ำในกระจบองทำการปลุกเสกแล้วมา 1 ชั้น ทำการเป่าคาถาเสร็จแล้วส่งให้ผู้อาบน้ำโดยให้กินน้ำ 3 อึก ล้างหน้า ลูบศรีษะ 3 ครั้ง เมื่อผู้อาบน้ำกระทำตามพิธีเสร็จแล้วหมอผีจะทำการเป่าคาถาไปเรื่อย ขณะที่ตักน้ำมาราดผู้ป่วย โดยราดจากศรีษะไปปลายเท้า จนกว่าน้ำจะหมด เมื่อเสร็จจากการอาบน้ำแล้ว หมอผีก็จะเดินขึ้นบ้าน หลังจากผู้อาบน้ำมนต์เปลี่ยนชุดแล้ว ก็จะขึ้นไปหาหมอผีแล้วหมอผีจะให้สายสิญจน์มาใส่คอ 1 เส้น สายสิญจน์นั้นทำมาจากค้ายคิบสีขาว ซึ่งเตรียมค้ายให้เป็นวงกลมขนาดสวมพันศรีษะได้ แล้วมาปรุงน้ำหอมจากดอกไม้อีกครั้งเพื่อให้มีกลิ่นหอม (สัมภรณ์ กุณฺจ นุญชรธรรม กุ้งลิ่ง)

หลังจากได้รับค้ายสายสิญจน์แล้วก็จะขอลากลับบ้าน หรือจะอยู่ดูดวงต่อแล้ว ความประสงค์ของผู้อาบน้ำมนต์ จากความเชื่อตรงจุดนี้เพื่อให้เกิดความสบายใจของชีวิตผู้อาบน้ำเองจะได้มีความปลอดภัย ทำสิ่งใดแล้วไม่เกิดความขบถ้อในอุปสรรคใด ๆ ซึ่งทำให้เกิดประโยชน์และสร้างความเชื่อถือได้มากสำหรับชาวกะเหรี่ยง แม้แต่คนไทยเองก็มีความเชื่อคล้าย ๆ กัน เหตุคงเพราะนับถือศาสนาเดียวกัน และมีความเชื่อส่วนมากจะ

คล้ายคนไทยในสมัยอดีต แต่เป็นเพียงการสันนิษฐาน และความเชื่อเหล่านี้ก็ยังมีได้รับการพิสูจน์โดยขบวนการทางวิทยาศาสตร์ แม้เป็นความเชื่อแต่ก็สามารถทำให้ชนชาวกะเหรี่ยงอยู่ได้ถึงทุกวันนี้ แม้แต่ในปัจจุบันจะเลื่อนกลางลงทุกขณะ

การบูชาต้นไม้ใหญ่ประจำหมู่บ้าน

ชาวกะเหรี่ยงในอำเภอสวนผึ้ง ยังคงรักษาประเพณีความเชื่อในเรื่องเจ้าป่าเจ้าเขาไว้อย่างต่อเนื่องและมั่นคงถึงทุกวันนี้ ชาวกะเหรี่ยงทุกหมู่บ้านจะมีต้นไม้ใหญ่ซึ่งเชื่อถือต่อ ๆ กันมาว่าเป็นที่สถิตของเจ้าที่เจ้าทางรักษาความสงบสุขแก่หมู่บ้านและลูกบ้านทุกคน (สัมภามณ์ ลุงบุญธรรม กุ้งลิ่ง) ซึ่งคล้ายกับความเชื่อของชาวกะเหรี่ยง ในเขตทุ่งใหญ่นเรศวร จังหวัดกาญจนบุรี ที่ว่าการบูชาต้นไม้ใหญ่ของชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านเป็นวัฒนธรรมในการรักษาต้นไม้ใหญ่ ๆ ของหมู่บ้านให้คงอยู่ตลอดมา

ต้นไม้ใหญ่ที่กล่าวนี้ แต่ละหมู่บ้านจะเลือกบริเวณที่ตั้งหรือเลือกต้นไม้ไม่แตกต่างกัน กล่าวคือ จะเลือกต้นไม้หรือบริเวณที่อยู่ด้านทิศตะวันออกของหมู่บ้านทุกหมู่บ้านและมีวิธีการเลือกต้นไม้ที่จะกราบไหว้แตกต่างกัน และบอกไม่ได้ว่าทำไมจึงเลือกต้นไม้ต้นนี้ ได้แต่กราบไหว้ เช่น ไหว้ สืบต่อกันมาก็มีคนเคยซักถามผู้เฒ่าผู้แก่รุ่นก่อน ๆ ดังเช่น หมู่บ้านบ้านบ่อ จะเลือกบริเวณที่ต้นตะโกบริเวณหน้าวัดบ้านบ่อ ในปัจจุบันมีผู้สร้างศาลเพิ่มเติมเชื่อว่าคงมาจากกลุ่มคนไทย ปัจจุบันเรียกศาลเจ้าพ่อ แต่ก่อนไม่มีศาล (สัมภามณ์ คุณลุงบุญธรรม กุ้งลิ่ง) บ้านทุ่งแฝกจะมี 2 ต้น เพราะหมู่บ้านแบ่งออกเป็นสองส่วน บ้านล่างจะกราบไหว้ทำพิธีที่ต้นขวนผึ้ง (เผิง) บ้านทุ่งแฝกตอนบนจะกราบไหว้และทำพิธีที่ต้นตะโก บ้านห้วยแห้งจะกราบไหว้ทำพิธีที่ต้นขี้หนอน และต้นขวนผึ้ง บ้านท่ามะขามจะกราบไหว้และทำพิธีที่ต้นตะโก

วันที่ชาวกะเหรี่ยงในหมู่บ้านจะนำข้าวของมาไหว้ จะตรงกับเดือน 6 ทางจันทรคติขึ้น 6 ค่ำ หรืออาจเป็นวันอื่น ๆ ก็ได้แต่ต้องอยู่ในช่วงเดือน 6 คนในหมู่บ้านจะนัดหมายแล้วนำอาหารคาวหวานพร้อมหมากพลูรวมกันแล้วแต่จะหาได้ แต่ก็ขาดไม่ได้ คือ ข้าวปากหม้อ ไก่ต้ม ไข่ต้ม เพราะเมื่อเสร็จพิธีจะได้นำกลับไปเป็นยา แบ่งให้คนในบ้านกินอาจหายจากโรคได้ นอกจากนั้นต้องมีเหล้า ดอกไม้ รูป เทียน เมื่อทุกบ้านมาถึง ณ ต้นไม้พร้อมกันแล้วเวลาสายก็จะมีผู้นำดำเนินการกล่าวไว้วางใจ เพื่อ

บอกเจ้าที่เจ้าทางว่า ที่อาศัยอยู่บนต้นไม้ว่าได้เอาของกินมาถวายแล้วให้มารับด้วย จุดประสงค์จะเป็นการขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์รักษากุ่มครองคนในหมู่บ้านมากกว่าที่จะรักษาต้นไม้ เพราะบางหมู่บ้านที่กล่าวว่ามีต้นไม้ชนิดนั้น ๆ ยืนอยู่เพียงต้นเดียว และบางบ้านที่ไม่สามารถมาร่วมพิธีได้ ก็จะต้องฝากข้าวปลาอาหารมาร่วมไหว้เจ้าที่เจ้าทาง ณ ต้นไม้ใหญ่ด้วย

หลังจากที่ทำพิธีแล้วเวลาผ่านไปพอสมควรที่จะทำให้เจ้าที่เจ้าทางมารับข้าวปลาอาหาร แล้วก็ให้ผู้นำในพิธีเป็นผู้ลาไหว้ หลังจากนั้นก็จะนำอาหารแจกจ่ายกันกินกันบริเวณนั้นไม่ให้ใครนำกลับมา肴กินส่วนตัวอย่างเด็ดขาด (สัมภาษณ์นางมนพร ดอกใบ) อันแสดงถึงความมีน้ำใจ การแบ่งปันและความร่วมมือกันของคนในหมู่บ้าน นั้นหมายถึงความสงบสุขของคนในหมู่บ้านนั่นเอง

ความเชื่อเรื่องเสาหงส์

บริเวณปากทางเข้าหมู่บ้านกะเหรี่ยงทุกหมู่บ้าน จะพบกองดินและเสาไม้ยอดแหลม สูงประมาณ 2-4 เมตร จำนวน 1-3 ต้น ทุกหมู่บ้าน ยกเว้นบางแห่งถูกคลื่นถอนออกไปด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และบริเวณใกล้เคียงจะมีต้นลำต้นกลมเก่าแก่ปลูกอยู่บนกองดินโคนเสาต้นใดต้นหนึ่ง และจะอยู่ใกล้บ้านต้นโพธิ์ขนาดใหญ่จำนวน 1 ต้น เอกลักษณ์ทั้งสองสามสิ่งนี้ คือ เอกลักษณ์ของหมู่บ้านกะเหรี่ยงที่มีมาช้านาน

ปัจจุบันจะพบหมู่บ้านที่มีเสาดังกล่าวมาพร้อมกับต้นลำต้นกลม และต้นโพธิ์พร้อม ๆ ต้นทั้ง 3 ชนิดหาได้ยากมาก บางหมู่บ้านจะเหลือเพียง 1 ชนิด เช่นบ้านบ่อคงเหลือแต่ต้นโพธิ์ ประมาณปี 2522 ยังพบเสาและต้นลำต้นกลม ส่วนบ้านสวนผึ้งยังมีให้เห็นทั้ง 3 ชนิด แต่มีเสาหนึ่ง 3 ต้น หมู่บ้านทุ่งแฝกมีเพียงต้นโพธิ์ และเสา 3 ต้น ส่วนต้นลำต้นกลมขนาดใหญ่ซึ่งจะถูกทำลายลงไปเมื่อไม่นานมานี้

ต้นเสาและเนินดินของบ้านทุ่งแฝก เป็นบริเวณที่ชาวบ้านช่วยกันขนทรายขึ้นมาจากลำห้วย แล้วนำมากองไว้ที่โคนเจดีย์ (เสาไม้) เพื่อร่วมกันทำบุญในวันสงกรานต์ แต่เดิมเสาต้นกลางจะมีต้นหงส์ซึ่งทำจากไม้หรือโลหะยืนอยู่บนยอดแหลม (สัมภาษณ์ลุง

เม่งไท้ ทิ้งสิ่ง) แต่ปัจจุบันมันถูกขโมยไปหมดแล้ว คนแต่ก่อนเล่าว่าเดิมเสาหงส์ ทำจากโลหะทั้งหมดและนำมาจากพม่า (สัมภามณ์ คุณลุงบุญธรรม กุ้งลิ่ง) แต่ภายหลังถูกขโมย บางหมู่บ้านจึงใช้ไม้ทำขึ้นให้คล้ายของเดิม เพราะสิ่งนี้เป็นของรักของหวงของหมู่บ้าน นอกจากนั้นครั้งก็มีพวกที่เข้าใจผิดคิดว่ากองดินที่เป็นเนินปึกเสานั้น คงมีวัตถุมีค่าก็ทำให้เกิดการพังทลายเสาหงส์ หรือเจดีย์ ก็ล้มลง ขาดการดูแลรักษาในภายหลังบางหมู่บ้าน เช่น บ้านบ่อ เสาหงส์ตั้งขึ้นสูง มีเสานาบข้างเพื่อช่วยค้ำยันเสาดันกลางให้สูงสง่า คล้ายเสาธงในปัจจุบัน จะตั้งอยู่หน้าโบสถ์ (สัมภามณ์นายเข็น บุญเลิศ) การแสดงความเคารพ ความเชื่อถือเสาหงส์และเจดีย์ ควบคู่ไปกับการนับถือพระพุทธศาสนา เช่นเดียวกับชาวมอญ ตัวหงส์ที่เคยตั้งอยู่เหนือเสาหงส์ของหมู่บ้านแห่งหนึ่งที่ลุดพ้นจากถูกขโมยมาได้ เป็นเพราะความกลัวที่จะถูกขโมยจึงได้เก็บไว้ในที่มืดซิด เป็นโลหะเนื้อทองสัมฤทธิ์ ภายในโปร่ง ตัวหงส์ยื่นกางปีกมีกระดิ่งห้อยที่ปลายจะงอยปาก สมัยก่อนพบกระดิ่งที่หางหงส์ด้วยแต่เล็กกว่า (สัมภามณ์ คุณลุงบุญธรรม กุ้งลิ่ง) คล้ายที่ห้อยตามข้อฟ้าใบระกา ตามพระอุโบสถ มีลวดลายตามลำตัวปีกยื่นสง่างามอยู่บนแท่นแปดเหลี่ยมเข้าใจว่าแท่นนี้จะใช้ครอบส่วนปลายสุดของเสาหงส์ได้รับการยืนยันว่าเป็นหงส์ประจำหมู่บ้านชาวกะเหรี่ยงแห่งหนึ่ง

สิ่งที่น่าประทับใจในคติความเชื่อของชาวกะเหรี่ยงเกี่ยวกับหงส์อีกเรื่องหนึ่งคือเรื่องความรัก ความผูกพัน ความอาลัย ที่มีต่อผืนแผ่นดินเดิมของตน ที่ได้รับคำบอกเล่าว่าหงส์ที่อยู่บนยอดเสาทุกหมู่บ้านจะหันหน้าไปทางทิศเหนือ และมุ่งหน้าสู่ดินแดนทางใต้ (สัมภามณ์ คุณลุงบุญธรรม กุ้งลิ่ง) นั้นหมายถึงพื้นฐานที่เดินทางจากการระลึกถึงแผ่นดินเกิดคงมีแต่พองชนที่มีอารยธรรมดีสูงส่ง เท่านั้นและนี้อาจเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่แสดงความใกล้ชิด รวมถึงการถ่ายทอดวัฒนธรรมระหว่างมอญและกะเหรี่ยง

การรักษาโรคด้วยวิธีไสยศาสตร์

การรักษาพยาบาลด้วยวิธีโบราณของชาวกะเหรี่ยง หรือชาวไทยตะนาวศรี ด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. การอาบน้ำมันต์

จุดประสงค์

- เพื่อสะเดาะเคราะห์และรักษาอาการเจ็บป่วยของชาวกะเหรี่ยง

- เพื่อขับไล่ภูตผีปีศาจต่าง ๆ ที่เข้ามาสิงสู่ในร่างกาย
- เพื่อขจัดภัยอันตรายอันเกิดจากกาธอากาศ หรือที่ชาวกะเหรี่ยงเรียกกันว่า "ลูกของ" (คือการทำให้เจ็บป่วยด้วยวิธีไสยศาสตร์)

อุปกรณ์

- ชั้น 5 จะประกอบไปด้วย
 1. ดอกไม้ 5 ดอก (ห้ามใช้ดอกจําปีและดอกกลิ่นทมโดยเด็ดขาด และดอกไม้สีแดงก็ไม่ใช้เพราะชาวกะเหรี่ยงถือว่าดอกไม้ 2 ชนิดนี้เป็นดอกไม้ของคนตาย)
 2. เทียนไข หรือเทียนขี้ผึ้ง 5 เล่ม
 3. รูป 5 ดอก
 4. บุหรี่ 1 ซอง
 5. เงิน 5 บาท

วิธีการ

ชาวกะเหรี่ยงที่ต้องการจะไปกระทำพิธีจะไปหาพ่อหมอที่บ้านพร้อมด้วยชั้น 5 เมื่อถึงพ่อหมอก็จะเชิญขึ้นบ้าน และถามไถ่ถึงอาการหรือจุดประสงค์ เมื่อได้ความแล้วจากนั้นพ่อหมอก็จะดูดวงให้ การดูดวงนั้นพ่อหมอจะใช้ชั้นดักน้ำฝนมาแล้วใช้เทียนไขที่จุดไฟวนอยู่เหนือปากชั้นพร้อมกับท่องคาถาไปด้วย เมื่อเสร็จแล้วพ่อหมอก็จะดูน้ำในชั้น ถ้าดวงดีก็ไม่ต้องอาบนํ้ามนต์ แต่ถ้าดวงไม่ดีก็ต้องอาบนํ้ามนต์ การอาบนํ้ามนต์พ่อหมอจะท่องคาถาอันเชิญครูบาอาจารย์มาช่วยกันรักษา ปกป้อง ทำลายสิ่งที่ไม่ดีต่าง ๆ ให้ออกไป เมื่อทำพิธีเสร็จแล้วคนที่มาอาบนํ้ามนต์จะไปดักน้ำมา 1 กระป๋องมาให้พ่อหมอจากนั้นพ่อหมอจะพาไปที่ลานหน้าบ้านเพื่ออาบนํ้ามนต์ ก่อนที่จะอาบนํ้ามนต์พ่อหมอจะเสกคาถาลงในน้ำแล้วให้คนป่วยดื่มนํ้ามนต์ด้วย ต่อจากนั้นพ่อหมอจะนำดอกไม้ใส่ลงในกระป๋องน้ำ แล้วให้คนป่วยนั่งหันหน้าไปทางทิศตะวันออก แล้วพ่อหมอก็จะดักน้ำรดตั้งแต่ศรีษะ แล้วรดข้าง ๆ จนน้ำหมด เมื่ออาบนํ้าเสร็จคนป่วยก็จะไปเปลี่ยนเสื้อผ้าและพ่อหมอก็จะมาเสกสายสิญจน์ให้กับคนป่วย (สัมภษณ์ คุณลุงบุญธรรม กุ้งลิ่ง)

เวลาที่ใช้ทำพิธี

ทำในเวลาใดก็ได้ยกเว้นวันพระและตอนเที่ยง เพราะถือว่าพระแม่ธรณีนอนหลับไม่ควรไปรบกวน และสตรีที่มีประจำเดือนขณะนั้นไม่ควรไปอาบนํ้ามนต์เพราะการอาบนํ้ามนต์จะไม่ได้ผล

ความเชื่อ

1. ชาวกะเหรี่ยงเชื่อกันว่าถ้าได้อาบน้ำมนต์จากผู้มีคาถาคมแก่กล้า จะสามารถทำลายปกป้องจากสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ ได้ และยังช่วยให้มีโชคลาภต่าง ๆ

2. ชาวกะเหรี่ยงเชื่อกันว่าภูตผีปิศาจ เทวดา นางไม้ต่าง ๆ มีจริง ถ้าไปทำให้พวกเขาเหล่านี้โกรธ ก็จะทำให้บุคคลนั้นต้องล้มเจ็บจากการถูกลงโทษ จึงต้องอาบน้ำมนต์

ในอนาคต ผู้ที่เป็นพ่อหมออาจมีน้อยลง เพราะไม่มีคนสืบทอดและชาวกะเหรี่ยงส่วนใหญ่ในปัจจุบันใช้การรักษาแบบสมัยใหม่ (หมู่บ้านอยู่ห่างจากสถานอนามัย 6 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากโรงพยาบาลประจำอำเภอ 42 กิโลเมตร)

2. การไล่ ภูตผี ปิศาจต่าง ๆ ที่มาสิงอยู่ในร่างกายของชาวกะเหรี่ยง ทำให้ชาวกะเหรี่ยงต้องเป็นโรคต่าง ๆ

จุดประสงค์

เพื่อขับไล่ภูตผี ปิศาจต่าง ๆ ที่เข้ามาอยู่ในร่างกายของคนทำให้คนคนนั้นต้องเป็นโรคต่าง ๆ

อุปกรณ์

- ขันน้ำ
- น้ำฝน
- เทียนไข
- ข้าวสาร พริก เกลือ หัวหอม กระเทียม สำหรับเผ็ดตายโหง หรือผีที่ไร้ญาติขาดมิตร)
- ก้านมะยม ที่มีใบติดมาด้วยสำหรับพรมน้ำมนต์
- ดันข่า หรือตันไพล
- สายสิญจน์

วิธีการ

ถ้ามีใครที่มีอาการเหมือนโดนผีเข้า (อาการของคนถูกผีเข้าก็คือ ตัวสั่น พุดจาไม่รู้เรื่อง เพื่อ ทำลายข้าวของ เป็นต้น) ก็จะมีคนไปตามหมอ (พ่อหมอ) พิมา เมื่อ

หมอมิมาถึงก็จะเข้าไปดูอาการก่อน ถ้ามีฝีเข้างจริง พ่อหมอมจะสวดคาถา เมื่อสวดคาถาจบ หมอมิก็จะถามว่าจะออกหรือไม่ ถ้าคนที่ถูกฝีเข้างถึงนั่งนิ่งเฉย หมอมิก็จะใช้ ข้าวสาร พริก เกลือ กระเทียม หัวหอม ผสมรวมกันจะทำการปลุกเสก เมื่อปลุกเสกเสร็จก็ข้าง ของเหล่านี้ใส่คนที่ถูกฝีเข้างถ้าฝีไม่ออก คราวนี้หมอมิก็จะใช้น้ำมันคัหมอมิจะใช้เทียน จุดไฟวนอยู่เหนือปากภาชนะที่ใส่น้ำมันจนท่องคาถาเสร็จ แล้วก็ใช้ใบมะยมจุ่มในน้ำมันแล้วก็พรมไปที่คนที่โดนฝีเข้างถ้าฝียังไม่ออก ก็จะใช้ต้นข่าตีไปด้วยพรมน้ำมันตีไปด้วยจนกว่าฝีจะออก เมื่อฝีออกแล้วหมอมิก็จะปลุกเสกด้วยสายสิญจน์ให้เอาไว้ใส่ป้องกัน ฝีที่จะมาเข้างอีก (สัมภาษณ์นายวัน แซ่แต้) หมอบางท่านจะไม่ใช้ข้าวสาร จะสวดคาถา กะเหรียงเพื่อขับไล่ และใช้ต้นไม้ไพลตีผู้ป่วยขับไล่ฝี

เวลาที่ใช้ทำพิธี

ไม่จำกัดวันเวลา เมื่อมีผู้ถูกฝีเข้างก็จะกระทำพิธี

ความเชื่อ

ชาวกะเหรียงเชื่อว่าภูตผี ปีศาจ สามารถเข้างสิงบุคคลได้และทำให้คนที่ถูกฝีเข้างเป็นโรคต่าง ๆ ปัจจุบันคนที่มีอายุยังเชื่อสิ่งเหล่านี้อยู่

อนาคต

คิดว่าผู้ที่ทำหน้าที่เป็นหมอมิคงน้อยลงเพราะไม่มีใครรับสืบทอด และปัจจุบันนี้ถ้ามีใครเจ็บป่วยก็จะส่งโรงพยาบาลเกือบหมด

พืชสมุนไพรกับความเชื่อ

การใช้พืชสมุนไพรรักษาโรคและประกอบพิธีกรรมของชาวกะเหรียงมีความจำเป็นในวิถีชีวิตเมื่อครั้งอดีต การรักษาพยาบาลต้องพึ่งพาตัวเองโดยพ่อหมอมิประจำหมู่บ้านและปัจจัยที่สำคัญเกี่ยวข้องกับการรักษาในพิธีกรรมและความเชื่อก็คือพืช พืชที่ทำยาสมุนไพรจึงมีมากมายทั้งที่ได้มาจากป่าหรือปลูกไว้รอบ ๆ บ้าน และพืชบางชนิดยังใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ ได้อีกด้วย หรืออาจทำเป็นเครื่องหอมตามตำรับของชาวกะเหรียง ขอบกตัวอย่างมาบางส่วน ได้แก่

1. สัมป่อย (พุงไซ) มีลักษณะคล้ายขอดชะอม รสเปรี้ยว ใสแคงส้มเป็นอาหารได้ ส้มยัก่อนใช้ใบและผลนำมาต้มผสมน้ำอุ่น ๆ มาสระผมได้ นอกจากนั้น ชาว

กะเหรี่ยงยังใช้สับป๋อไวไล้ โดยนำออกของสับป๋อมาสัก 4-5 ช่องลงในน้ำร่วมกับขมิ้นกับใบสับป๋อ เชื่อว่า จะสามารถปกป้องไม่ให้ผีที่ ไล้ออกไปจากผู้ป่วยหวลกลลับมาเล่นงานหมอผู้ประกอบพิธีได้ (สัมภาษณ์นางเอ็น บุญเลิศ) และยังใช้แช่น้ำล้างหน้าสำหรับผู้ที่มีร่วมพิธีเผาศพของคนทั่ว ๆ ไป จุดประสงค์ก็จะคล้าย ๆ กัน คือไม่ต้องการให้ผู้มาร่วมงานจำภาพที่พบเห็นหรือเพื่อให้เกิดสิริมงคลแก่ผู้มาร่วมงานแขกที่เดินลงมาจากบริเวณจึงต้องเอามือจุ่มน้ำที่แช่ใบสับป๋อขึ้นมาล้างหน้ากันทุกคน แม้ปัจจุบันพิธีเผาศพของคนทั่ว ๆ ไป จุดประสงค์ก็จะคล้าย ๆ กันคือไม่ต้องการให้ผู้มาร่วมงานจำภาพที่พบเห็นหรือเพื่อให้เกิดสิริมงคลแก่ผู้มาร่วมงาน แขกที่เดินลงมาจากบริเวณจึงต้องเอามือจุ่มน้ำที่แช่ใบสับป๋อขึ้นมาล้างหน้ากันทุกคน แม้ปัจจุบันพิธีเผาศพของชาวกะเหรี่ยง เคาในเมรุ (เตาเผา) กันแล้วก็ตาม แต่แนวทางปฏิบัตินี้ก็ผสมผสานเข้ากับประเพณีของไทยได้เป็นอย่างดี

2. ใบเล็บครุฑ (ครก) กะเหรี่ยงเรียก เลี้ยงแย่ง ใบเล็บครุฑมีหลายชนิด ชนิดที่กล่าวถึงนี้เป็นชนิดใบละเอียดเป็นฝอย ชาวกะเหรี่ยงจะนำมาทำเป็นเครื่องหอมโดย ใช้ใบสดตามจำนวนที่ต้องการ จะนำใบตองสดมาห่อแล้วนำไปผิงไฟให้สลับ จากนั้นจะนำไปแช่น้ำมันมะพร้าว ใส่ขมิ้นลงไปเล็กน้อยเมื่อต้องการใช้ก็นำขึ้นมาผิงให้แห้งน้ำมัน ใช้เหน็บหูในวันมงคล เช่น วันปีใหม่ (สงกรานต์) วันกินข้าวห่อ (สัมภาษณ์นางอ้ว เฉยธา)

3. ขมิ้น(ข้างบ้าง) เป็นสมุนไพรใกล้ตัวสีเหลืองที่ชาวกะเหรี่ยงใช้สืบทอดกันมาช้านาน ประโยชน์จากการใช้จะมี 2 ลักษณะคือ ใช้เพื่อความสวยงามและรักษาโรค โดยใช้ผสมน้ำอาบให้ผิวพรรณมีสีเหลืองใช้ได้ทั้งทารก เด็กจนถึงหญิงสาว และใช้ละลายน้ำลูบตัวแขนขา แก่โรคผื่นคันที่เกิดจากการประกอบอาชีพจากไร่นา หรือเข้าป่า นอกจากนั้นยังมีขมิ้นแดงใช้ ต้มน้ำดื่ม สำหรับหญิงที่มีเลือดลมไม่ดี หรืออาจดองกับสุราก็ได้ชนิด สูดถ่ายได้แก่ขมิ้นดำ ใช้ตำให้ละเอียดผสมเกลือพอกแผลสดแผลที่เกิดจากของมีคม หนามที่ตำ หรือบดผสมกับน้ำมันมะพร้าวกันบาดทะยักได้(สัมภาษณ์นางกั้ง บุญเลิศ)

4. เถาว์ฉยแดง(เข้ขุ่ยหู่) เป็นพืชเถาขึ้นทั่วไปในป่าใช้ได้ทั้งสด ๆ หรือสับตากแห้งไว้ส่วนใหญ่นิยมต้มนวด วิธีการนำมาทั้งต้น เถา ใบ ราก ล้างน้ำสะอาดและใส่หม้อต้ม ใส่

น้ำคั้นใช้ดื่มขณะร้อน หรืออุ่น ๆ เดิมน้ำคั้นได้จนกว่าจะจืด คุณสมบัติบำรุงร่างกาย รักษาโรคข้อเข้าให้แข็งแรงชาวกะเหรี่ยง จึงเดินเข้าป่าขึ้นเขาได้เก่ง (สัมภาษณ์นายสง บุญเลิศ) มีชื่อเรียกอีกหลายชื่อ เช่น เถาวัลย์ 7 ชั้น มักกระเทิบโรง ทางไหลแดง พญานาคราชนอกจากนั้นจะบำรุงรักษาเรื่องปวดเอว ปวดตามข้อ ปวดหลัง แล้วยังแก้ เลือดลมของผู้หญิงได้อีกด้วย (สัมภาษณ์ คุณลุงบุญธรรม กุ้งลิ่ง) เคยนำไปออกกร้าน ของโรงเรียนโดยตากแห้งให้ดู ได้รับยืนยันจากผู้อำนวยการสุมาลี รัตนปราการ อดีต ผู้อำนวยการโรงเรียนราชโบริการานุเคราะห์ว่าหลังจากดื่มรับประทานแล้วดีขึ้นจริง ๆ

5. ไพล (เอ๋ยไซ้) ใช้ในพิธีกรรม การไล่ผี ตามความเชื่อของชาวกะเหรี่ยงจะใช้ลำต้น จำนวน 7 ต้น เมื่อหมอบพบว่าผู้ป่วยมีอาการผีเข้า เช่น พุดไม่รู้เรื่อง ร้องไห้ตลอดเวลา สอนถามไม่รู้ความ จะใช้ต้นไพลตีตามลำตัวให้ผีออกจากร่าง นำเอาหัวของไพลมา ตำให้ละเอียดพ่นใส่กระหม่อมของผู้ที่ถูกผีเข้าด้วย (สัมภาษณ์นางโสภา เฉเต็ก และนาย บุญธรรม กุ้งลิ่ง)

6. ต้นดาวเรือง (โพ่หน่วยเท็ง) หรือยอดของดอกเจ็ดชั้น ใช้เป็นต้นไม้มงคลในพิธีเรียก ขวัญ จะไม่ได้ดอกสีเหลืองเหมือนคนไทยที่เชื่อถือตามชื่อ แต่จะหมายถึงความเจริญเติบโตของส่วนยอดที่พุ่งขึ้นเหมือนความเปลี่ยนแปลงจะการเจริญเติบโตของหนุ่มสาว

7. โพ่มูกุ้งเม้ย ไม่ทราบชื่อภาษาไทยแน่ชัดเป็นไม้มุมเล็กคล้ายดอกบานไม่รู้โรย จะพบในป่าเท่านั้นมีสีขาว ขนาดเล็กกว่าดอกบานไม่รู้โรยเล็กน้อย นำมาคั้นดื่ม น้ำ รสชาติจะขมนำมาผสมน้ำอุ่นอาบก็ได้ รักษาโรคพุงโต ใบหน้าซีดเหลือง ก็ใช้อาบได้เช่นกัน ชาว กะเหรี่ยงเรียกกันเองว่าบานไม่รู้โรยป่า (สัมภาษณ์นายสง นางกลิม บุญเลิศ และนาย ไซ้ ทิ้งลิ่ง) นอกจากนั้นยังสามารถรักษาโรคหลอดเลือดอักเสบ วัณโรค กระจก แก้วใส วิธีการคั้น ใช้ทั้งต้นคั้นน้ำอุ่น ๆ คนไทยเรียก โด่ไม่รู้ลืม ไซ้หรือไม๊ ไม่น่าใจ ปัจจุบัน ในป่ายังพบบ้างได้ (สัมภาษณ์ คุณลุงบุญธรรม กุ้งลิ่ง)

8. โกหมยต้องเป็นไม้หอม หลุยกะเหรี่ยงใช้ดอกทัดหูในโอกาสมีงานสำคัญ เช่น งาน แต่งงานกินข้าวหอ การเรียกขวัญ ไซ้ในงานมงคลเท่านั้น (สัมภาษณ์นางโสภา เฉเต็ก) ค้นคว้าจากหนังสือสารานุกรม (สุรินทร์ มังฉะชีพ 2533:79) พบว่าคล้ายกับต้น

มหาหงส์ (White Ginger) ทั้งลำต้น ดอกช่อดอก สันนิษฐานว่าเป็นอย่างเดียวกัน พระภิกษุ ฐี บุญกรยืนยันว่าเป็นมหาหงส์ในภาษาไทย

9. หนามหันเหลือง(กรู้หวู่) ลำต้นเหลืองเป็นเถา ใ้ทุกส่วน คือ เถา ลำต้น ใบ ลักษณะใบ จะคล้ายส้มป่อยนำมาทุบขยี้จะเกิดฟองมากนำน้ำที่ได้ไปเทลงสระน้ำหรือบ่อปลา ปลาจะเมาลอยหัวขึ้นมาใ้เฉพาะปลาไม่มีเกล็ด ส่วนปลา มีเกล็ดต้องใ้หนามหันแดง (กรู้บ่าง) วิธีใ้เหมือนกันกับหนามหันเหลือง (สัมภาษณ์นางกลิ้ง บุญเลิศ และ คุณลุงบุญธรรม กุ้งลิ่ง)

10. หันขาว(กรู้บั้ง)ลักษณะเป็นเถา ผลคล้ายฝักถั่วเหลือง เอาเมล็ดมาต้มใ้เกลือรับประทานได้ หรือย่างจากลำต้นจะแก้ปวดท้อง โดยตัดส่วนบนส่วนล่างของเขายางจะไหลใ้รับใ้ปากคืมสด ๆ น้ำยางจะมีสีเหลือง รสฝาดหรือนำรากมาต้มคืมน้ำ หรือฝนกับฝาละมีผสมเกลือฝาดคอกแก้เจ็บคอใ้วิธีการชุกรากของพืชชนิดนี้ต้องมีพิธีคือ จุดที่เราจะนั่งจุดจะต้องไม่ถูกเงาของตนไม้บัง ถ้าผู้ชุกรากนั่ง ณ จุดที่เงาของตนไม้ทับ เชื่อว่าจะไม่ศักดิ์สิทธิ์ เมื่อนำไปรักษาจะไม่หายจากการเจ็บป่วย

พืชสมุนไพรกับความเชื่อของชาวกะเหรี่ยงต้องการ ใ้เห็นภาพวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงที่พึ่งพาอาศัยกับทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งมีอีกมากมายที่ไม่อาจศึกษาได้หมด

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประเพณีพิธีกรรมในรอบ 1 ปีของชาวกะเหรี่ยง

ประเพณีวันขึ้นปีใหม่

ประเพณีวันขึ้นปีใหม่ ตรงกับวันที่ 1 มกราคม ของทุกปีในวันนี้ ตอนเช้าชาวบ้านจะตระเตรียมข้าวปลาอาหารไปทำบุญที่วัดห้วยม่วงซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 5 กิโลเมตร เมื่อเสร็จแล้วสำหรับผู้ที่นับถือผี มีทั้งหมด 14 ครัวเรือน จะมีพิธีกินไก่ทำเพื่อเลี้ยงผีเรือนโดยนำไก่มาต้มจะก็ตัวก็แล้วแต่ผู้ทำ และดอกไม้รูปเทียนและเหล้าขานำไปตั้งกลางแจ้ง และทำพิธีขอขมาต่อเจ้าที่เจ้าทาง หลังจากเสร็จแล้วก็นำมากิน

วันมาฆบูชา

วันมาฆบูชา ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 8 การทำบุญในวันมาฆบูชา ชาวบ้านจะนิยมไปทำบุญตักบาตรกันที่วัดห้วยม่วง โดยจะจัดเตรียมดอกไม้ รูปเทียน มาด้วยเพื่อทำพิธีพร้อมกันในพระอุโบสถ ต่อจากนั้นก็ฟังพระธรรมเทศนา

วันสงกรานต์

วันสงกรานต์ จะทำเมื่อเริ่มระยะเข้าฤดูร้อน และเสร็จจากการเก็บเกี่ยว ว่างจากการทำงาน ตรงกับธรรมเนียมของไทย คือวันที่ 13-15 เมษายน ซึ่งในวันนี้ชาวบ้านจะทำบุญตักบาตรในตอนเช้าบางบ้านจะนำกระดูกของผู้ที่ล่วงลับไปแล้วมาบั้งสกุล หรือเอามาสร่งน้ำ หรือนิมนต์พระมาทำพิธีเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ นอกจากนี้จะช่วยกันทำความสะอาดบ้านเรือนให้เรียบร้อยโดยเฉพาะที่บูชาพระ แล้วสร่งน้ำพระ และอาจมีการไปปล่อยปลาบ้าง ส่วนงานรื่นเริงมีการจัดในหมู่บ้านบ้างเล็กน้อย มีรดน้ำผู้หลักผู้ใหญ่ และเล่นสาดน้ำกัน ตอนกลางวันมักจะเล่นทอยสะบ้า เป็นการละเล่นพื้นเมือง ซึ่งจะเล่นกันในช่วงสงกรานต์นี้ การงานต่าง ๆ จะพักเอาไว้ก่อนในวันนี้

การอาบน้ำมนต์ในวันสงกรานต์

การอาบน้ำมนต์ในวันสงกรานต์เป็นอีกประเพณีหนึ่ง ที่ยังหลงเหลือมาถึงปัจจุบันชาวกะเหรี่ยงจะเชิญผู้นำหรือผู้มีวิชาของหมู่บ้านมาทำน้ำมนต์ให้สมาชิกในครอบครัวทุกคนได้อาบ บางหมู่บ้านจะเชิญผู้ที่เป็นหมอ เช่น บ้านบ่อมีนายจะล้วย คุณลุงธรรม (ตีเบ็ก) บ้านทุ่งแฝกได้มีหมอประจําหมู่บ้าน แต่ลุงโอะเป็นผู้มีวิชาไม่ได้รับการรักษาโรค

แต่ทำพิธีอาบน้ำมนต์ (เทียบสิ่ง) การอาบน้ำมนต์ก็คล้ายการอาบน้ำมนต์ในยามเจ็บป่วย แต่มีจุดหมายเพื่อการสะเดาะเคราะห์ หรือสร้างสิริมงคลแก่ตนเอง และครอบครัว นิยมทำในช่วงสงกรานต์ จะทำกันเกือบทุกบ้าน ก่อนเริ่มพิธีจะต้องมีค้ายกครุเหมือนกับพิธีอาบน้ำ ในการรักษาโรคก็ต้องมีเงิน 12 บาท เทียนเล่มใหญ่ (ขลุ) 1 เล่ม เทียนเล่มเล็ก 5 เล่ม ดอกไม้สีขาว 5 ดอก หมากพลู 1 จีบ ยาสูบ 1 มวน ถ้าไม่มีเทียนที่ทำขึ้นเองแบบดั้งเดิม คือ ไขไขจากรังผึ้ง หลังจากการตีผึ้งเอาน้ำหวานไปแล้ว ชาวกะเหรี่ยงจะนำรังผึ้งมาหล่อเทียนไข ถ้าไม่มีจึงจะซื้อจากตลาด อุปกรณ์ที่นั้งอาบส่วนใหญ่จะใช้น้ำบ้านหรือลานบ้าน เริ่มโดยสมาชิกในบ้านจะต้องมานั่งเรียงกันเป็นแนวตามอาวโส หมอหรือผู้ทำพิธีจะเริ่มพิธีว่าคาถาโดยไขเทียนพิธีหยอดลงถึงน้ำ คาถามีเนื้อหาเกี่ยวกับการขอพรให้อยู่เย็นเป็นสุข ในปีใหม่และทุกขโศกต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในปีที่แล้วก็ขอให้หมดไปพร้อมกับการชำระร่างกายในครั้งนี้ คาถาที่ท่องจะเป็นคนละบทกับคาถาที่ใช้น้ำมนต์เพื่อรักษาโรค การอาบน้ำอาจทำได้ในช่วงเดือนอื่น ๆ ของปีขึ้นอยู่กับผู้นำครอบครัว ถ้าเห็นว่า ครอบครัวถึงคราวมีเคราะห์กรรมที่สามารถเชิญหมอหรือผู้นำพิธีมาอาบน้ำมนต์ได้ แต่จะกระทำในช่วงข้างขึ้น 2 หรือ 3 ค่ำเท่านั้น ถ้าเลขจากนี้หมอจะไม่ทำพิธีให้ถือว่าไม่เกิดมงคลแก่ครอบครัว (สัมภาษณ์นายโอะ อีเริ่ม)

ประเพณีการก่อดอยทราย

การก่อดอยทรายเป็นประเพณีอีกชนิดหนึ่งที่มีการปฏิบัติเหมือนกับชาวมอญ ชาวกะเหรี่ยงจะร่วมกันขนทรายเข้าวัดในช่วงเดือน 11 ในวันออกพรรษา และวันสงกรานต์ของทุกปี สัมภาษณ์ลุงบุญธรรม กุ้งสิง) เมื่อถึงวันกำหนดนัดหมายชาวบ้านจะออกมาช่วยกันขนทรายจากลำห้วย ขึ้นมาไว้หน้าวัดแล้วก่อเป็นเจดีย์ โดยใช้เสื่อลำแพนเป็นตัวช่วยก่อทรายให้พังทลาย มีการยกชั้นทรายให้สูงขึ้นโดยใช้เสื่อลำแพนและหาดอกไม้หลากหลายชนิดมาตกแต่งประดับให้สวยงาม (สัมภาษณ์ลุงเอ็ง เอ็นทุ) บางหมู่บ้านจะทำฉัตรสูงประมาณ 7 ชั้น หรือจะทำ 5 ชั้น 9 ชั้นก็ได้ โดยผลัดด้วยดอกกลั่น ๆ ชาวบ้านจะแบ่งกันทำ ในหมู่บ้านหนึ่ง ๆ อาจมีหลายฉัตร เมื่อถึงกำหนดต่างแห่ไปรวมกันที่วัดโดยกล่าวคำขอขมาแล้วปักที่กองทราย การประดับตกแต่งฉัตรจะใช้ดอกไม้มงคล เช่น ดอกดาวเรือง ดอกบานไม่รู้โรย ร้อยเป็นพวงยาวจากยอดฉัตรจนถึงชั้นล่างสุด ส่วนยอดสูง จะสานตัวนกเกาะกิ่งฉัตรเมื่อแห่ไปถึงวัดก็จะตั้งที่หน้าโบสถ์บ้างปักที่หน้าโบสถ์บ้างปักที่กองทรายบ้าง ถ้าเป็นช่วงสงกรานต์การก่อดอยทรายจะทำให้กิจ

กรรมสุดท้าย การละเล่นอื่น ๆ เช่น สาคน้ำ สรงน้ำพระ เล่นสบบ้า จะทำก่อน (สัมภามณีนุญธรรม กุ้งลิง) คุณลุงเล่าว่า แต่ก่อนลำห้วยไม่เคยแห้ง น้ำทำอุดมสมบูรณ์ อยากรู้จะเห็นประเพณีแห่ฉัตรก่อพระทรายอีกก่อนตาย ไม่รู้ว่าจะมีโอกาสหรือไม่ นอกจากนี้ยังมีประเพณีก่อข้าวเปลือก (บั้ง) ในวันสำคัญแต่ละบ้านจะเอาข้าวเปลือกมารวมกองกันที่วัด บ้านละสองปีก็จะได้ออกโตหลังจากนั้นก็นำไปขายเอาเงินเข้าวัด

การเล่นสบบ้า

ชาวกะเหรี่ยงจะเล่นสบบ้าคล้ายกับชาวมอญ อาจมีการรับและสืบทอดกันมา ตั้งแต่อดีตเพราะชาวกะเหรี่ยงมีความผูกพันและอยู่ร่วมกับชาวมอญก่อนที่จะอพยพเข้าสู่เขตไทย และเมื่อเข้ามาอยู่เขตไทยก็มีการพึ่งพาอาศัยและตั้งหลักแหล่งใกล้เคียงกัน อาทิ บริเวณอำเภอสังขละบุรี ดังได้กล่าวถึงรายละเอียดในเรื่องประวัติที่มาของชาวกะเหรี่ยงแล้ว การเล่นสบบ้าจะมี 2 ประเภทคือ

1. สบบ้าลูกเล็ก โดยนำเมล็ดของฝักสบบ้า เรียกว่าลูกสบบ้า กะเหรี่ยงเรียกเมกะขามีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2 นิ้ว ลักษณะลูกสบบ้าจะกลม แบน แข็ง ผลของสบบ้าจะเป็นฝักแบนฝักหนึ่ง ๆ จะมีเมล็ด 2-10 เมล็ด ลำต้นเป็นเถาชนิด *Entada phaseolides* Merr ในวงศ์ Leguminosae ไร่จัดสมุดไทยและทำยาได้ (พจนานุกรม 2525:799) จำนวนลูกสบบ้าที่ใช้ 20 ลูก จำนวนผู้เล่น จะเล่นประมาณ 2-10 คน โดยแบ่งเป็น 2 ทีม ทีมละ 1-5 คน วิธีการเล่นตั้งลูกสบบ้าในแนวโค้งห่างจากผู้เล่นประมาณ 2 วา จำนวน 3 แถว แถวกลางจะตั้งลูกสบบ้า 10 ลูก และขนานข้าง 2 แถว แถวละ 5 ลูก รวม 3 แถว ระยะห่างระหว่างลูก ระหว่างแถวประมาณ 1 คืบ จะเอาสบบ้าที่เหลือ 10 ลูกแบ่งให้สมาชิกในทีมเท่า ๆ กันเพื่อใช้เป็นตัวทอย เมื่อเริ่มเล่นทีมแรกจะใช้ลูกสบบ้าที่เป็นตัวทอย ทอยสบบ้าที่ตั้งไว้แล้วครั้งละ 1 ลูกให้ล้มลงทีละ 1 ลูก จนครบหรือหมดสบบ้าในมือสมาชิก เมื่อผู้เล่นทอยลูกก็ให้จับลูกสบบ้าลูกนั้น ๆ นอนลงในที่เดิมหรือถ้าลูกสบบ้ากระเด็นไปที่อื่น ต้องจับมานอนเรียงไว้ในแถวเหมือนเดิม แต่ถ้าผู้เล่นทอยตั้งลูกอื่น ๆ ที่เหลือไม่ถูกแต่กลับมาถูกตัวที่นอนจะพาล้ว เรียกว่าจำต้องจับสบบ้าลูกนั้น ๆ ตั้งใหม่ถือว่ายังไม่ถูกทอย แล้วนับจำนวนลูกสบบ้าที่เป็นตัวตั้งว่าเหลือกี่ลูก ทีมใดที่ลูกสบบ้าที่ตั้งไว้ เหลือมากกว่าจะเป็นผู้แพ้ ถ้าหลังแข่งขันทั้ง 2 ทีมมีคะแนนเท่ากันก็แข่งกันในเกมส์ที่ 3 การเล่นสบบ้าชนิดนี้ ส่วนใหญ่เด็ก ๆ จะนิยม

เล่นกันโดยเฉพาะช่วงเดือน 4-5 เมื่อเข้าฤดูฝนที่จะหยุดเล่น จะเล่นสถานที่ใดก็ได้ ที่มีบริเวณกว้างพอ (สัมภาษณ์นายเย็น บุญเลิศ)

2. ตะบั่วลูกใหญ่ ทำจากแผ่นไม้แบนหนาประมาณ 1 นิ้ว นำมาดากให้กลม มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 6-8 นิ้ว สำหรับเป็นลูกทอย และอีกส่วนหนึ่งทำจากไม้แบน เป็นครึ่งวงกลมเช่นเดียวกัน สำหรับตัวตั้งหรือเป็นเป้านิ่ง ตะบั่วที่เป็นลูกทอยจะมี 2 ขนาด ถ้าเป็นของฝ่ายหญิงเล่นจะเล็กกว่าของฝ่ายชายเล็กน้อย ส่วนสถานที่ที่จะใช้เล่นจะต้องสร้างโรงพิธีหรือปะรำจำนวน 2 หลัง โดยมีขนาดความกว้างของปะรำประมาณพื้นที่ 4 x 8 เมตร โดยหลังแรกเป็นพื้นที่สำหรับตั้งลูกตะบั่วและมีเสื่อลำแพนสำหรับใช้ขม้นั่งชมการแข่งขัน การตั้งลูกตะบั่วก็จะใช้ไม้รวกคอกกับพื้นดินเพื่อเป็นหลักให้สูงจากดินประมาณ 1-2 คืบ ด้านหลังของหลักที่คอกไม้รวกเป็นแถวหน้ากระดานจะต้องติดตั้งไม้ฉิ่งให้แข็งแรงเพื่อรองรับน้ำหนักลูกตะบั่วที่ใช้ทอยระหว่างการแข่งขัน ไม้ที่ใช้ฉิ่งส่วนใหญ่จะใช้ไม้กระดาน ส่วนปะรำหลักที่ 2 จะสร้างให้อยู่ตรงกันข้ามโดยห่างจากหลังแรกประมาณ 4 เมตร จะใช้เป็นพื้นที่สำหรับผู้เล่น โดยต้องมีที่นั่งสำหรับผู้หญิง ผู้ชายจะยืนทอย เดิมการสร้างปะรำจะต้องมีหลังคา โดยใช้เสื่อลำแพนในระยะหลังอาจใช้ไต้รมไม้ก็ได้

วิธีการเล่น จะแบ่งผู้เล่นเป็น 2 ทีม ทีมหนึ่ง ๆ จะมีทั้งผู้หญิงและชายประมาณ 10-15 คน ถ้าแข่งขันกันระหว่างหมู่บ้านก็จะเรียกชื่อทีมตามชื่อหมู่บ้าน การแบ่งผู้เล่นเป็น 2 ทีม ก็เพื่อแบ่งเป็นฝ่ายรุกกับฝ่ายรับ โดยฝ่ายรุกจะมีหน้าที่ทอยตะบั่วให้ล้มลง ส่วนฝ่ายรับมีหน้าที่ตั้งตะบั่ว การตั้งตะบั่วจะตั้ง 2 ลักษณะ ในช่วงแรกจะตั้งเรียงเต็มหน้าในรอบที่ 2 จะตั้งให้ลูกตะบั่วหันข้างให้ผู้เล่นฝ่ายรุก ซึ่งจะทอยยากขึ้น การตั้งลูกตะบั่วจะเท่ากับจำนวนผู้เล่นของฝ่ายรุก ฝ่ายรุกจะยืนเรียงหน้ากระดานตรงข้ามกับแถวตะบั่วตัวตั้งที่ฝ่ายรับตั้งไว้ให้เมื่อกรรมการให้สัญญาณฝ่ายรับจะทอดตะบั่วพร้อม ๆ กันโดยมีเป้าหมายคือลูกตะบั่วที่ตั้งอยู่ตรงข้ามกับตน ถ้าตะบั่วลูกใดไม่ล้ม กรรมการจะเรียกเจ้าของให้ทอยใหม่ ถ้าไม่ล้มอีกจะให้สมาชิกในทีมคนต่อ ๆ ไปช่วยทอยให้ล้ม การสิ้นสุดเกมจะยุติเมื่อลูกทอยหมด หรือสมาชิกทอยลูกที่เหลือแต่กลับไปโดยลูกอื่น ๆ ที่ทอยล้มแล้ว ที่เรียกว่า จำ ถ้าสมาชิกทำจำถึง 3 ครั้ง ดิคต่อกันก็จะแพ้ (สัมภาษณ์พระภิกษุณี บุญกร)

ภาพประกอบที่ 12

การเล่นสะบ้าจะแบ่งเป็นฝ่ายชายฝ่ายหญิงข้างละ 4-5 คน

ปัจจุบันการเล่นสessa ของชาวกะเหรี่ยง จะมีในงานพื้นฟูประเพณีหรือ การละเล่นสาธิต ให้บุคคลอื่น ๆ ได้ชม การละเล่นในยามปกติที่สืบทอดกันในช่วง สงกรานต์ที่มีให้เห็นข้างอาจเป็นเพราะการจัดงานสงกรานต์ปัจจุบันเหลือแต่ การตักบาตร ทำบุญ และสงฆ์พระเป็นส่วนใหญ่สมควรที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะได้จัดพื้นฟูประเพณี เหล่านี้ให้มีความคู่กันทั้ง สงฆ์ ทำบุญ ก่อพระทราย แห่งจิต และการเล่นสessa ให้ สืบทอดทุก ๆ ปี เยาวชนรุ่นหลังจะได้เรียนรู้ แม้ว่าจุดประสงค์การเล่นเพื่อเปิด โอกาสให้หนุ่มสาวได้พบกัน หรือเกี่ยวพาราสีกัน จะหมดไปแต่ก็ยังเป็นทางออกให้ได้ ศึกษาวิธีการเล่นและสืบทอดยังรุ่นต่อ ๆ ไปควบคู่กับกีฬาอดนินยที่ได้รับความสนใจ และมีส่วนร่วมของคนทุกวัย คือ ฟุตบอล ดีกว่าที่จะให้ฟุตบอลเข้ามาแทนที่การเล่นพื้น บ้านเพียงอย่างเดียว

ประเพณีการบวช

ในอดีตที่ผ่านมาในชุมชนกะเหรี่ยงนี้ไม่มีการบวช จนมาในปัจจุบันจึงได้มี ประเพณีการบวชขึ้น โดยผู้ที่มีความต้องการที่จะบวช ก็จะไปขอบวชที่วัดแจ้งเจริญ อยู่ ที่อำเภอ ซึ่งจะบวชในโอกาสมีงานประจำปี จะตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ของทุก ปีและประกอบพิธีกรรมศาสนาเช่นเดียวกับธรรมเนียมของคนไทย ส่วนใหญ่จะบวช 2-5 วัน แต่โดยปกติแล้วจะไม่ค่อยมีคนบวชเท่าไรนัก

วันวิสาขบูชา

ในวันวิสาขบูชาตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ชาวบ้านจะพากันทำบุญตัก บาตรที่วัดห้วยม่วง และฟังพระธรรมเทศนาในตอนเช้า ในตอนค่ำจะนำดอกไม้ ธูปเทียน และเครื่องสักการะไปที่วัด เพื่อทำพิธีในพระอุโบสถ กล่าวคำพูด แล้วเดินเวียนเทียน ต่อจากนั้นจะทำวัตรสวดมนต์และฟังพระธรรมเทศนา (อาหารถวายพระ ได้แก่ น้ำพริก ผักต้ม ปลาทอด แกงป่า หมูป่า เป็นต้น)

พิธีเกี่ยวกับผี ชาวกะเหรี่ยงเชื่อว่าผีเจ้าที่สำคัญ เพราะมีความสัมพันธ์กับพิธี เกี่ยวกับการเกษตร มีความเชื่อว่าการเกษตรของคนจะได้ผลหรือไม่ขึ้นอยู่กับความช่วย เหลือของผี พิธีเริ่มจากการธาดากลางไร่นถึงการเก็บเกี่ยว ทุกครัวเรือนจะจัดพิธีเกี่ยวกับ เกษตรในไร่ของตนช่วงที่ข่างเข้าเดือน 6 แต่พิธีจะจัดได้ต่อเมื่อหัวหน้าบ้านได้จัดพิธีใน ไร่ของเขาแล้ว

เมื่อเริ่มลงมือถางไร่ จะทำพิธีบอกกล่าวผีต่าง ๆ ในป่าให้ทราบถึงเจตนาของเจ้าของบ้าน ผีเหล่านั้นจะถูกขอร้องให้ออกไปเสีย เพื่อที่จะได้ไม่เป็นอันตรายจากการถางและเผาไร่ ก่อนการเผาไร่จะมีการจัดพิธีเพื่อให้ไฟลุกดี เพราะชาวกะเหรี่ยงทราบว่าพืชผลของเขาต้องอาศัยปุ๋ยจากขี้เถาที่เผาทิ้ง เมื่อถึงเวลาจะทำการเพาะปลูกก็จะจัดพิธีเล็กๆ ขึ้นอีกครั้งเพื่อพิธีขอฝน

พิธีเกี่ยวกับการเกษตรนี้ เรียกว่า "การเลี้ยงผีประจำไร่" จัดขึ้นเมื่อต้นข้าวสูงประมาณ 18 นิ้ว แต่ละบ้านจะจัดพิธีขึ้นประมาณครึ่งวัน ในระหว่างนั้นมีการฆ่าไก่ 6 ตัว หมู 1 ตัว เพื่อเซ่นผีต่าง ๆ ให้คุ้มครองต้นข้าว มีการจัดตั้งศาลหรือพระภูมิเจ้าที่ขึ้น เพื่อให้ช่วยขจัดมดปลวกให้หมดไปจากกอข้าวที่กำลังเจริญเติบโต เช่นไหว้ไฟไม่ให้ต้นข้าวเป็นสีเหลืองหรือตาย นอกจากนี้ยังเซ่นไหว้ผีอื่น ๆ อีกที่เชื่อว่าอาจเดินผ่านมาตามเส้นทาง หรือผ่านทะเลไร้อุไรของคนไป

พิธีเลี้ยงผีประจำไร่ จะจัดซ้ำอีกครั้งในปีนั้น คือ เมื่อต้นข้าวเริ่มออกรวงในเวลาใกล้ ๆ กันนี้จะจัด "พิธีเรียกขวัญข้าว" ขึ้น ชาวกะเหรี่ยงเชื่อกันว่าข้าวก็เหมือนมนุษย์อาจได้รับความยากลำบาก ถ้าหากวิญญาณของมันร้อนรุ่มท่องเที่ยวไปหรือถูกคุกคามโดยผีร้ายบางประเภท ข้าวที่กำลังสุกจะได้รับการแผ้วระวังด้วยความดีนดีน จะจัดพิธีขึ้นโดยเฉพาะ ถ้าเพียงแต่พบอาการของโรคต้นข้าว หรือได้รับความเสียหาย หรือถูกแมลงกัดกินก็ตาม

วิธีการเก็บเกี่ยวและการนวดข้าว ได้รับการปฏิบัติอย่างระมัดระวังและมีข้อห้ามหลายประการ คนอื่น ๆ ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกในครอบครัวของเจ้าของไร่ ห้ามเดินผ่านเข้าไปในไร่ ยังมีพิธีที่จัดขึ้นเฉพาะเพื่อป้องกันผีต่าง ๆ ไม่ให้มาขโมยเมล็ดข้าวอีก เมื่อขนย้ายข้าวเข้าหมู่บ้านหมดแล้ว ก็จะมีพิธีครั้งสุดท้ายที่ทุ่งฉางของแต่ละครัวเรือน เพื่อป้องกันการขโมยของผี คน หรือหนู

หมอผีเป็นผู้หญิงอาวุโส และผู้สืบตระกูล หมอผีจะต้องเป็นเชื้อสายตระกูลเดียวกัน เมื่อขาดผู้สืบตระกูลก็จะต้องมีการประชุมเลือกตั้งใหม่ ถ้าหากหมอผีตายลง ทุกหลังคาเรือนพากันฆ่าไก่ และหมูของตนหมดสิ้น เพื่อทำเป็นอาหารเช่นดวงวิญญาณของหมอผีแล้วก็เริ่มต้นเลี้ยงไก่และหมูกันใหม่

วันอาสาฬหบูชา

วันอาสาฬหบูชา ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 ในวันนี้ตอนเช้าจะไปทำบุญตักบาตรที่วัดห้วยม่วง และเลี้ยงภัตตาหารเพล ได้แก่ น้ำพริก ผักต้ม แกงป่า พอตอนบ่ายจะฟังพระธรรมเทศนา ถือนิสสัยปฏิบัติธรรม และในตอนเย็นประมาณ 18.00 น. จะนำดอกไม้ธูปเทียนไปเวียนอีกครั้ง

วันเข้าพรรษา

เมื่อถึงวันเข้าพรรษาซึ่งตรงกับวันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 เป็นพรรษาต้น หรือแรม 1 ค่ำ เดือน 9 พรรษาปลาย ชาวบ้านจะจัดเครื่องสักการะ เช่น น้ำอ้อย น้ำตาล แปรงสีฟัน ยาสีฟัน สบู่ พุ่มเทียน นำไปนมัสการถวายพระภิกษุสงฆ์ ในตอนเช้าของวันเข้าพรรษา มีการทำบุญตักบาตร โดยมีขนมที่นิยมทำกัน คือ ขนมเทียน

นอกจากนี้อาจมีการหล่อเทียนใหญ่แห่ไปถวายที่วัดห้วยม่วง โดยการตั้งไว้ในพระอุโบสถเพื่อจุดบูชาเป็นเวลา 3 เดือน และฟังเทศน์หลังจากเสร็จพิธีแล้ว

ประเพณีกินข้าวห่อ

ประเพณีกินข้าวห่อ เป็นส่วนหนึ่งของประเพณีการเรียกขวัญให้แก่สมาชิกภายในครอบครัวทุกคน และมีจุดประสงค์เพื่อเป็นการส่งเสริมความร่วมมือและสามัคคีกันในหมู่บ้านหรือระหว่างหมู่บ้าน

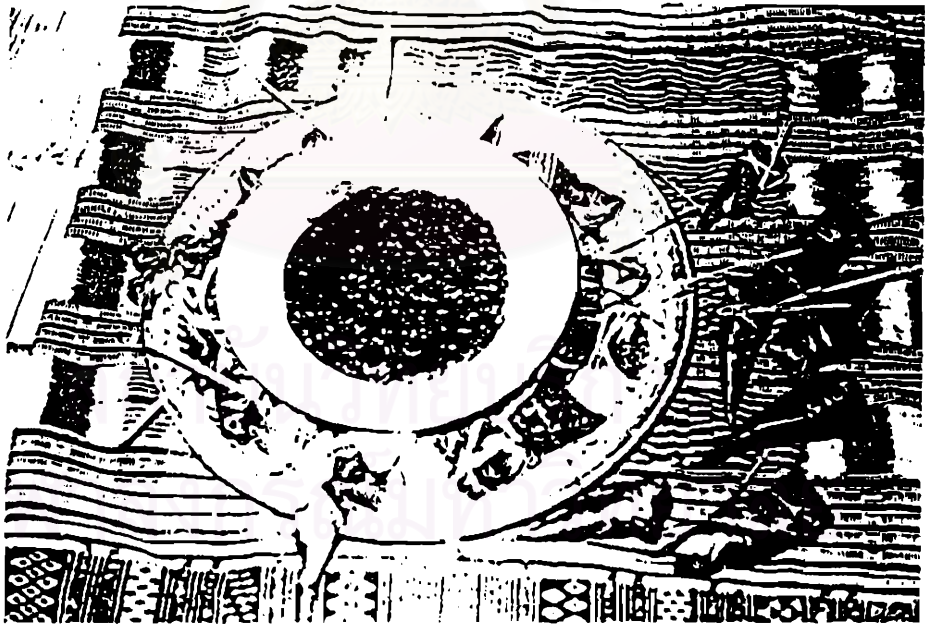
- วิธีการทำข้าวห่อต้องใส่ใจและเตรียมสิ่งของต่อไปนี้

1. ข้าวเหนียว
2. น้ำตาล เกลือ
3. มะพร้าว
4. วัสดุที่ใช้ห่อ ได้แก่ ใบตอง ดอก
5. ภาชนะและเชือกเพลิงที่ใช้มัดข้าว

- ระยะเวลาที่จัดประเพณีกินข้าวห่อ จะอยู่ในช่วงเดือน 9 นับจากจันทร์คุดิของทุกปีจะกำหนดเป็นวันใดก็ได้ แล้วแต่ผู้นำหมู่บ้าน ปัจจุบันมักเลือกวันเสาร์หรือวันอาทิตย์เพื่อลูกหลานที่ไปเรียน หรือไปทำงานที่อื่น ๆ ได้กลับมาพร้อมพิธี

ภาพประกอบที่ 13 ข้าวเหนียวจะแช่น้ำแล้วนำมาห่อด้วยใบตอง

ภาพประกอบที่ 14 ข้าวเหนียวที่ห่อและต้มแล้วพร้อมด้วยน้ำจิ้ม

ขั้นตอนการเตรียมการ

วันแรก จะเป็นวันเตรียมวัสดุ ได้แก่ ข้าวเหนียว มะพร้าว น้ำตาล น้ำผึ้ง จัดดอกไม้ ไม้ไผ่ เพื่อที่จะใช้เป็นเครื่องผูกห่อข้าวและทำน้ำจิ้ม การเตรียมจัดดอกจะมี 2 ลักษณะ คือ จัดดอกทั่วไปเส้นเดี่ยว ๆ จะใช้มัดข้าวห่อ แยกเป็นห่อเดี่ยว ๆ กับ การจัดดอกรวมเพื่อต้องการข้าวห่อเป็นพวง ใช้ในพิธีสำหรับบ้านที่มีสมาชิกคนใดคนหนึ่งเกิดในเดือน 9 และบ้านที่มีเด็กเล็กจะทำให้ลูกคนเล็ก นอกจากนั้นยังต้องจัดการหาเครื่องเช่นไหว้ที่กล่าวในพิธีเรียกขวัญแล้ว

วันที่ 2 สมาชิกในบ้านจะช่วยกันห่อข้าว ลักษณะเป็นกรวยแหลมโดยใช้ใบตองม้วนให้แหลมขนาดประมาณ 3-5 นิ้ว แล้วปิดปากกรวยด้วยใบตองส่วนเดิม แล้วติดดอกคินกันมิให้ข้าวเหนียวร่วงหล่นเพราะข้าวจะเป็นข้าวสารธรรมดายังไม่ได้ผ่านกรรมวิธีใด ๆ บ้านที่มีลูกสาวก็อาจจะแกล้งแฉกโดยการเอาพริกใส่ และคอยยืมหัวเราะเมื่อพบว่าแฉกคนใดคนหนึ่งเจอคือขึ้น ส่วนข้าวห่อที่ใช้ทำพิธีสำหรับผู้ที่เกิดเดือน 9 จะห่อเป็นพวงโดยใช้ตอกรวมห่อไปในทางเดียวกันจะเหมือนกับพวงขนมจ้างของชาวจีน แต่มีขนาดใหญ่กว่าเป็นพวงข้าวห่อที่ทำเฉพาะให้แก่บุตรคนเล็กของบ้านหรือผู้ที่เกิดเดือน 9

จำนวนที่จะห่อข้าวในแต่ละปีไม่แน่นอนอาจขึ้นอยู่กับเศรษฐกิจ หรือจำนวนแขกที่คาดคะเนว่าจะมารวมในปีนั้น ๆ บางปีจึงมีเหลือเพื่อแจกจ่ายผู้ที่เคารพนับถือ บางปีก็ไม่พอให้แขกจากต่างถิ่นบางครั้งจะห่อข้าวในเวลากลางคืนให้หนุ่มสาวได้พูดคุยสนทนากันโดยเริ่มห่อในวันเตรียมของ

วันที่ 3 จะใช้เวลาต้มข้าว หลังจากที่แช่มา 1 คืน การต้มจะใช้หม้อขนาดใหญ่ หรือปื๊บหรือกะทะแล้วแต่จะหาได้ ต้มตั้งแต่เช้าจนถึงเย็น ขณะที่ไฟเตาไฟก็จะจุดมะพร้าวเพื่อกวนกับน้ำตาลทำเป็นน้ำจิ้ม แต่เดิมใช้น้ำผึ้ง เป็นน้ำจิ้ม แต่ภายหลังน้ำผึ้งหายาก จึงต้องกวนน้ำตาลกับมะพร้าวแทน น้ำจิ้มก็เป็นสิ่งยืนยันได้อีกทางหนึ่งว่า สาวบ้านใดกวนน้ำจิ้มได้อร่อยกว่า

วันที่ 4 ก่อนสว่างชาวบ้านจะตีเกราะ เคาะไม้ ตีปื๊บ ยิงปืน (หรือจุดประทัดในปัจจุบัน) โดยผู้นำหมู่บ้านจะเริ่มให้สัญญาณก่อน บ้านอื่น ๆ ก็เริ่มพิธีพร้อมกัน เสียงที่ทำให้ดังเหล่านั้นก็เพื่อเริ่มพิธีเรียกขวัญให้เข้าบ้าน โดยผู้เฒ่าของบ้าน ถ้าแยก

เรือนไม่มีผู้เฒ่า ก็ให้พ่อหรือแม่เป็นผู้ทำพิธี ในอดีตหน้าที่ตรงนี้ จะเป็นหน้าที่ของผู้หญิง สันนิษฐานว่าผู้หญิงมีความอ่อนโยนกว่าผู้ชาย และเหมาะสมที่จะต้องรับขวัญขึ้นบ้าน (นายชนะ บุญเลิศ) จะเชิญขวัญขึ้นบ้าน โดยใช้ไม้คนข้าวหรือ ทัพพี เคาะที่แม่บ้านใดที่ยาวขึ้นมาเหนือพื้นบ้านแล้วพูดเชิญชวนเป็นภาษากะเหรี่ยง ในการเชิญขวัญจะต้องมีกระบุงใส่เครื่องเซ่นที่ประกอบด้วย ข้าวห่อที่ต้มแล้ว กล้วย อ้อย ยอดอ่อนต้นดาวเรือง ด้ายสีแดง อาจจะประดับบนห้อง เพื่อผูกแขนด้วยด้ายสีแดงให้แก่สมาชิกในบ้านโดยผูกแขนทั้ง 2 ข้าง พร้อมกล่าวให้ขวัญมาอยู่กับตัว เริ่มแต่ผู้ที่มีอายุมากถึงน้อยที่สุด ผู้เฒ่าหรือพ่อบ้านจะให้ใส่เครื่องประดับ เพราะถือว่าเป็นวันดีบางบ้านก็อาจนำชุดกะเหรี่ยงมาสวมใส่ให้ดูสวยงามกว่าวันธรรมดา แต่ปัจจุบันถูกมองว่ายุ่งยากสวมเสื้อผ้ากะเหรี่ยงร้อนบ้าง หนาวบ้างไม่อยากจะสวมใส่ ยกเว้นได้รับการขอร้องจากแขกต่างถิ่น (ที่ไม่ใช่ชาวกะเหรี่ยง) จึงยอมสวมให้ดู

พิธีเรียกขวัญทุกปี จะแฝงไปด้วยคติความเชื่อ จะทำให้บุคคลในครอบครัวเกิดสำนึกในหน้าที่ความดีที่ควรทำ สิ่งใดไม่ดีที่เคยทำ ขวัญกระเจิงหนีไป บัดนี้ได้กลับมาอยู่กับตัวแล้วจงรักษาความดี ตั้งมั่นสตรักษาความดีต่อไป (สัมภาษณ์นางโสภานเณต์)

เมื่อพิธีผูกแขนสมาชิกในบ้านเสร็จ ก็ได้เวลาสว่างพอดี ทุกคนก็ปฏิบัติภารกิจประจำวันจะออกเที่ยวกินข้าวห่อบ้านหลังอื่น ๆ ทุกบ้านจะหยุดงานไม่ไปไร่ ขณะเดียวกันก็ต้องมีคนคอยรับแขก เพราะอาจมีแขกมากินข้าวห่อ ก็ต้องยกสำรับออกมา ได้แก่ ข้าวห่อพร้อมน้ำจิ้ม น้ำดื่ม น้ำล้างมือ และที่ใส่เปลือกใบตองหลังกินข้าวห่อแล้ว มีแนวปฏิบัติที่เกิดขึ้นภายหลังว่า เมื่อขึ้นบ้านใดเจ้าของบ้านยกสำรับออกมาแขกจะต้องกินข้าวห่อทุกบ้าน เพราะชาวกะเหรี่ยงถือว่าเป็นการให้เกียรติกัน ซึ่งในยามปกติไม่มีอะไรจะเลี้ยงดูแขกผู้มาเยือน วันนี้สิ่งที่ดีที่สุดตามความเชื่อของเขาจึงต้องให้เกียรติ ถ้าไม่ยอมกินข้าวห่อชาวกะเหรี่ยงถือว่าไม่ให้เกียรติกัน ซึ่งก็จะเป็นเรื่องลำบากใจ (สำหรับคนไทย) ก็ยังไม่รู้รายละเอียดตรงนี้ขึ้นบ้านแรก ๆ จึงรับประทานอาหารข้าวห่ออย่างเอร็ดอร่อยพอบ้านต่อ ๆ มาจึงนั่งตาลอยไม่ให้เกียรติเจ้าของบ้าน จึงควรหาเหตุผลเอาเอง

ส่วนคนเฒ่า คนแก่ก็นั่งล้อมวงเป่าแคน (แคนกะเหรี่ยงจะมีเพียง 7 เต้า) ร้องเพลงเกี่ยวพาราสิกกัน เพื่อความสนุกสนานมากกว่า เพราะดูจากวัยแล้วมิได้ตั้งเกี่ยวกัน

เพียงแต่ระลึกถึงความหลังครั้งหนุ่มสาว และคำกลอนมากกว่า ได้สอบถามดูได้ความว่า พอฟังรูปร่างแต่ไม่เข้าใจ คนเฒ่าคนแก่ก็ไม่สามารถร้องได้ทุกคน แต่ส่วนใหญ่จะฟังรู้เรื่อง การร้องจะร้องต่อเป็นวรรค ๆ เมื่อฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดร้องจบ จะต่อเสริมกันด้วยปฏิภาณ ไหวพริบ ไม่มีคำกลอนตายตัว เช่น

ฝ่ายชายขึ้นต้นว่า "เดินทางมากกลางป่าไม่พบผู้คน หิวโหยจะหาข้าวกินที่ ไหนได้"

ฝ่ายหญิง จะตอบว่า "ไร้ญาติหรืออย่างไร จึงเดินป่ามาเพียงคนเดียว ช่างน่า สงสาร"

ฝ่ายหญิงบางคนอาจเสริมว่า "ข้าวหุงแล้ว แต่ยังขาดเนื้อสัตว์มาทำกับข้าว ถ้ามีคนหาเนื้อมาได้ ก็จะมีข้าวกิน"

การร้องเพลงเกี่ยวพาราสีกันจะตอบจะโต้อย่างไรขึ้นอยู่กับปฏิภาณไหวพริบ ของผู้ร้อง การร้องจึงไม่มีกำหนดการจบสิ้นสุดเมื่อใด ขึ้นอยู่กับว่าสมาชิกจะเหนื่อยเพียง ใดจะมีใครมาร้องแทนส่วนผู้ที่เป่าแคนก็จะเป่าได้เฉพาะบุคคล บางหมู่บ้านไม่มีใครเป่า แคนได้เลย เมื่อต้องการจะเล่นเพลงก็ต้องชวนกันมาจากที่อื่น

การละเล่นเพลงเป็นของผู้อาวุโส เด็ก ๆ จึงไม่มีทางออกอื่น จึงร่วมกันเล่น สะบ้า แข่งฟุตบอล ภายในหมู่บ้านบ้าง หรือระหว่างหมู่บ้านบ้าง สุดแต่จะนัดหมายกัน บางปีอาจจัดรวมแข่งครั้งเดียวเพื่อชิงถ้วยบุคคลสำคัญ

การกินข้าวห่อแต่ละหมู่บ้าน จะนัดหมายกันเองว่าจะกินวันใด และจะ พยายามเลือกวันที่ไม่ตรงกับหมู่บ้านอื่น เพราะจะได้ไปเที่ยวเยี่ยมเยือนกัน เป็นการไปมา หาผู้ผูกความสัมพันธ์กันระหว่างหนุ่มสาว หรือผู้ใหญ่ทำให้เกิดความรักใคร่สามัคคีทั้ง ภายในหมู่บ้านและระหว่างหมู่บ้านใกล้เคียงที่สืบเชื้อสายเดียวกัน ให้เป็นสายใยสัมพันธ์ สืบไป

การจัดกิจกรรมเสริมให้กับเยาวชนที่ไม่สามารถร่วมกิจกรรม หรือร้องเพลง แบบโบราณได้จะมีหน่วยงานหรือผู้นำหมู่บ้านร่วมจัดกิจกรรมลักษณะการแข่งขัน เช่น แข่งขันห่อข้าว แข่งกินข้าวห่อ แข่งฟุตบอล ฯลฯ ปัจจุบันมีการจัดกิจกรรมดังกล่าว หลายหมู่บ้านถือเป็นกิจกรรมที่ทดแทนกิจกรรมเดิมที่เด็กรุ่นใหม่รับได้ อย่างน้อยที่สุดก็

นายวัง นามน้อย ปลัดสุโขทัย
ทางซ้าย
๒๕๕๐

ภาพประกอบที่ 15 คนตรีที่ใช้ประกอบในการร้องรำของชาวกะเหรี่ยง

ภาพประกอบที่ 16

การรำในโอกาสเทศกาลต่าง ๆ

ภาพประกอบที่ 17

รำกระทบไม้ของชาวกระเหรี่ยง

ภาพประกอบที่ 18

ประเพณีกินข้าวแกก

สามารถดึงเขวาวนให้อยู่ในระเบียบแบบแผน หรือเข้าใจผู้ใหญ่มากขึ้น และร่วมสนุก
สนานกันมากขึ้น

การเรียกขวัญ

การเรียกขวัญ (ซูล่า) แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ การเรียกขวัญสำหรับเด็ก
แรกเกิดและการเรียกขวัญสำหรับประเพณีกินข้าวหอ

จุดประสงค์การทำพิธีเรียกขวัญ

1. เพื่อให้เด็กแรกเกิดได้รับขวัญตามความเชื่อของชาวไทยตะนาวศรี
(กะเหรี่ยง)
2. เพื่อให้เด็กแรกเกิดได้รับความคุ้มครอง ดูแล จากภูตผี ปีศาจ ประจํา
ชนเผ่า
3. เพื่อทำตามประเพณีกินข้าวหอของชาวไทยตะนาวศรี (กะเหรี่ยง) เป็น
การเชื่อมเยียนกันระหว่างหมู่บ้านต่าง ๆ
4. เพื่อทำขวัญของชาวไทยตะนาวศรี เพื่อให้ขวัญกลับเข้าบ้านเข้ามาอยู่กับ
ตัว

1. การเรียกขวัญสำหรับเด็กแรกเกิด

อุปกรณ์ที่ต้องเตรียม ประกอบด้วย

1. ด้ายสีขาว	2 เส้น
2. ยอดต้นดาวเรือง	7 ยอด
3. ข้าวเจ้าหุงสุก	1 ถ้วย
4. กล้วยน้ำว่า	1 หัว
5. อ้อย	7 ชิ้น

ระยะเวลาในการทำพิธีเรียกขวัญแก่เด็ก จะต้องให้ทารกมีอายุ 7 วัน เมื่อ
เด็กทารกอายุครบ 7 วัน ตามกำหนด บิดามารดาของเด็กจะนำกระดังที่ลานเตรียมไว้
ก่อน

จุดประสงค์ของการที่ใช้อุปกรณ์ดังกล่าว เพื่อเป็นเครื่องเซ่นประกอบพิธีเรียก
ขวัญ เมื่อเตรียมของครบแล้วก็จะไปเชิญผู้เฒ่ามาที่บ้าน เพื่อกระทำพิธีเรียกขวัญให้แก่
เด็กพิธีจะเริ่มจากผู้เฒ่าหยิบด้ายขึ้นมาก่อน 1 เส้น และนำไปมัดไว้ที่ข้อมือเด็ก พร้อม

กับพูดภาษากระหึ่มใจความว่า ขวัญเอ๋ยขวัญมา มาคุ้มครองดูแล มาปกป้องรักษา มาอยู่กับเนื้อกับตัวดูแลรักษาเด็กน้อยคนนี้อย่างดีไป เมื่อเสร็จข้างหนึ่งแล้วก็ผูกอีกข้างหนึ่ง ทำเช่นเดิมแล้วก็นำเศษค้ายพร้อมกล้วยน้ำว้า ข้าวสุก ยอดต้นดาวเรือง และอ้อยอย่างละนิดอย่างละหน่อยแล้วรวบมือของเด็กมาไว้รวมกันแล้วนำเศษค้าย พร้อมกับสิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น มาและลากจากปลายมือถึงบริเวณศรียะของเด็ก แล้ววางไว้ที่ศรียะของเด็ก แล้วผู้ปกครองของเด็กก็จะนำสิ่งที่อยู่บนศรียะของเด็กไปวางไว้บนหัวนอนของเด็ก เป็นอันเสร็จพิธีข้างต้น แล้วผู้ปกครองของเด็กจะนำของที่อยู่ในกระดังไปเก็บไว้ทั้งหมด และเมื่อครบ 3-5 วัน จึงนำมากินได้

2. การเรียกขวัญในวันประเพณีกินข้าวหอ

อุปกรณ์

ประกอบด้วย

1. ค้ายสีแดง 2-4 เส้น
2. ยอดต้นดาวเรือง 7 ยอด
3. ข้าวห่อที่ทำทั้งหมด
4. กล้วยน้ำว้าสุก 1 หวี
5. อ้อย

เวลา

เดือน 9 ของทุกปี (นับจากจันทรคติ)

วิธีการ

จะกระทำเมื่อเดือน 9 มาถึง สำหรับพิธีสำคัญนี้จะกระทำได้ตลอดทั้งเดือน แต่ละหมู่บ้านจะไม่กระทำตรงกัน พิธีนี้จะใช้เวลาประมาณ 4 วัน คือ

วันที่ 1 จะเป็นวันที่เตรียมอุปกรณ์ ซึ่งประกอบด้วยฉีกใบตอง จักตอก ข้าวเหนียว น้ำตาลปีบ มะพร้าวแก่ ค้ายสีแดง อ้อย กล้วยน้ำว้าสุก ยอดต้นดาวเรือง

วันที่ 2 จะทำการห่อข้าวห่อกันทั้งวัน แล้วเมื่อห่อเสร็จทั้งหมดก็ต้องนำไปแช่น้ำ อาจจะต้องแช่ในโอ่ง เนื่องจากมีปริมาณมาก

วันที่ 3 จะเป็นวันที่ต้มข้าว อาจจะต้องใช้เวลาต้มประมาณ 1 วันเต็ม ๆ เนื่องจากมีปริมาณมาก และวันนี้เองในเวลากลางคืนชาวกระหึ่มทุกบ้านเรือนจะไม่ปิด

ประตู่หรือหน้าต่าง และคืนวันนี้อีกเช่นกัน ชาวกะเหรี่ยงจะเริ่มทำการเรียกขวัญ เมื่อเวลาประมาณ 1-2 ทุ่ม โดยหัวหน้าหมู่บ้านจะยิงปืนขึ้นฟ้า แล้วจากนั้นชาวบ้านทั้งหมดก็จะเริ่มจุดประทัดและจากนั้นก็จะมีคนขำหรือทัพพีมาเคาะที่หัวบันไดซึ่งยาวพาดเหนือพื้นบ้าน พร้อมกับพูดเป็นภาษากะเหรี่ยงความว่า ขวัญเอ๋ย ขวัญมา มาอยู่กับเนื้อกับตัว ไม่ว่าจะอยู่ไกลหรือใกล้เพียงใด ไม่ว่าจะไปเพิลิดเพลินอยู่ที่ใด เมื่อได้ยินเสียงเรียกนี้ขอให้กลับมา มาอยู่กับเนื้อกับตัวจะนำข้าวห่อใส่ตระกร้าพร้อมกับน้ำกล้วยน้ำว้า ยอดต้นดาวเรือง อ้อยพร้อมกับด้ายสีแดงเท่ากับจำนวนคนในบ้าน

วันที่ 4 วันนี้เป็นวันสุดท้ายในพิธีก่อนดวงอาทิตย์ขึ้น จะทำพิธีเรียกขวัญอีกครั้งและจะเป็นวันที่ผูกข้อมือ โดยผู้ที่มีอายุมากที่สุดในบ้านจะเป็นผู้ผูกข้อมือให้ โดยทำการผูกข้อมือด้วยด้ายสีแดง แล้วก็นำข้าวห่อ กล้วย ยอดต้นดาวเรือง อ้อย พร้อมกับเสกด้ายมาลากจากปลายมือขึ้นไปไว้บริเวณศีรษะของผู้นั้น แล้วก็นำสิ่งต่างๆ ไปไว้ที่บนหัวนอนแล้วจึงกินข้าวห่อได้ ส่วนชาวกะเหรี่ยงที่เกิดจากเดือน 9 จะมีพวงข้าวห่อ (หมี่ถองชอก) โดยข้าวห่อจะอยู่ในดอกที่รวมกันจักษานมาจากไม้ไผ่รวมกัน ส่วนบนจะเป็นไม้ไผ่ชั้นเดียวกันส่วนล่างจะเป็นดอกรวมหลาย ๆ เส้น ปัจจุบันแม้ไม่มีผู้ใดเกิดเดือน 9 แต่จะนิยมทำให้แก่ลูกคนเล็ก และจะต้องผูกด้ายสีแดงที่ข้อเท้าด้วย เป็นเสร็จพิธี

วันออกพรรษา

วันออกพรรษา จะทำในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ชาวบ้านจะพากันทำบุญตักบาตรเรียกว่า ทำบุญออกพรรษา และฟังเทศน์ตามวัด นอกจากนี้ยังมีพิธีทำบุญเนื่องมาจากการออกพรรษาอีก ได้แก่การทอดกฐิน การทอดผ้าป่า (อาหารที่นำไปทำบุญ ได้แก่ แก้ว แกงป่า น้ำพริก ส่วนอาหารหวาน เป็นพวกเผือกหรือมันต้ม ที่ซูดหาได้ในหมู่บ้าน)

ทอดผ้าป่า

การทอดผ้าป่าจะจัดทำขึ้นเมื่อจวนจะออกพรรษาหรือออกพรรษาแล้ว ชาวบ้านจะจัดหาผ้า โดยมากจะเป็นสบง พร้อมทั้งเครื่องอัฐบริหาร เช่น ผลไม้ สมุด ดินสอ ปากกา เครื่องอาหาร โดยจะบรรจุในถาดหรือชะลอม แล้วเอากิ่งไม้มาปักลงในภาชนะนั้น แล้วจุดรูปเทียน ทำพิธีกรรมแด่พระภิกษุสงฆ์

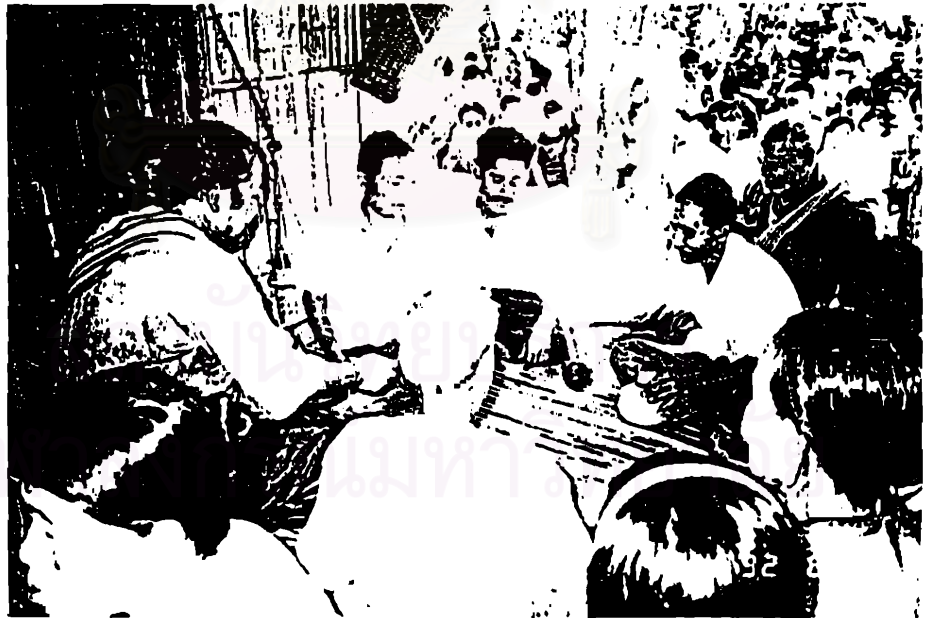
การทอดกฐิน

การทอดกฐินจะกำหนด 1 เดือน ภายหลังจากพรรษา คือ ตั้งแต่แรม 1 ค่ำ เดือน 11 ถึง กลางเดือน 12 ชาวบ้านจะร่วมแรงร่วมใจกันจัดหาอาหารมาเลี้ยงพระ และเลี้ยงผู้ที่มาในงานกฐิน การจัดเตรียมเครื่องกฐิน ได้แก่ ไตรจีวร พร้อมทั้งเครื่องอัฐบริวารอื่น ๆ จะมีญาติพี่น้องมาร่วมด้วย จะจัดทำพิธีในตอนเช้า ต่อจากนั้นจะนำเอาอาหารคาว-หวาน และผลไม้มาเลี้ยงพระเพล ถึงตอนเย็นจะแห่กฐินไปตั้งที่วัดกลางคืนมีงานฉลองและมหรสพพอรุ่งขึ้นมีเลี้ยงพระเช้าและถวายภัตตาหารเพลอีก เครื่องคาวหวาน เช่น น้ำพริก ผักต้ม แกงป่า เป็นต้น (อาหารหวานไม่ค่อยมีเท่าใดนัก)

ประเพณีการเกิด

ในปัจจุบันส่วนใหญ่จะไปคลอดที่โรงพยาบาลซึ่ง หรือสถานอนามัยประจำหมู่บ้านห้วยม่วง มีบางรายที่จะให้หมอดำแยประจำหมู่บ้าน ซึ่งแต่ละบ้านจะมีหมอดำแยอยู่บ้านละ 2-3 คน เป็นผู้ที่ทำคลอดให้ การตั้งชื่อบุตรที่เกิดพ่อแม่จะเป็นผู้ตั้งให้ ในอดีตจะให้หมอดำแยเป็นผู้ทำคลอด โดยหมอดำแยจะใช้ไม้ไผ่ตัดสายสะดือใส่ในกระบอกไม้ไผ่ นำไปผูกหรือฝังไว้กับต้นไม้ การตั้งชื่อบุตรจะให้คนแก่ที่มีอายุยืนมีร่างกายแข็งแรง ไม่เจ็บป่วยบ่อยเป็นผู้ตั้งให้ และบุตรทุกคนที่เกิดขึ้นจะต้องเจาะหูเพื่อใส่ต่างหู เมื่อโตขึ้นผู้ชายจะใส่ต่างหูที่ทำด้วยเงิน ผู้หญิงจะใส่ต่างหูที่ทำด้วยแก่นมะเกลือ ตั้งแต่อายุ 1-13 ปี พ่อแม่จะโกนผมให้ลูกเมื่ออายุ 13 ปีขึ้นไป ทั้งชายและหญิงจะไว้ผมยาวโดยไม่มีการตัด พ่ออายุตั้งแต่ 15 ปี ทั้งชายและหญิงจะไว้ผมยาว หญิงเมื่ออายุยังไม่ถึง 15 ปี จะใส่ชุดขาว (ท่อนเดียวตลอด) แต่เมื่ออายุครบ 15 ปีแล้วจะเปลี่ยนเป็นชุดสีดำสองท่อน (เสื้อและผ้าโสร่ง) โดยคนแก่ที่ผู้คนนับถือจะเป็นผู้เปลี่ยนให้ ในปัจจุบันผู้ชายจะไม่ไว้ผมแล้วควส่วนใหญ่ในสังคม ทำให้รู้สึกว่ามี ความแตกต่าง จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น นั่นคือ เมื่ออยู่ในสังคมใดนานๆ ก็จะปฏิบัติตามสังคมนั้น

ประเพณีการเกี่ยวสาว ปกติการเกี่ยวพาราสิ่มักจะเกิดเป็นทางการในงานศพ จะมีชายหนุ่มและหญิงสาวจากหลายหมู่บ้านมาร้องเพลงรอบ ๆ ศพ หรือมีฉนั้นหนุ่มสาวอาจคุ้นเคยกันระหว่างที่ฝ่ายชายมาเยี่ยมบ้านฝ่ายหญิง คนหนุ่มมักจะท่องเที่ยวไปเพื่อเสาะแสวงหาหญิงสาว ความงามทางรูปร่างเป็นหลักในการเลือกคู่ครอง วยที่สมควรแต่งงานประมาณ 25 ปี ชายและหญิงมักมีอายุต่างกันไม่กี่ปี

ภาพประกอบที่ 19 เมื่อถึงบ้านฝายหญิง จะมีการเจรจาระหว่างผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่าย

ชายหนุ่มและหญิงสาวมีสิทธิในการเลือกคู่ครอง เวลากลางคืนหลังจากอาหารมื้อเย็น หญิงสาวจะเป็นฝ่ายอยู่บนบ้าน บิดามารดาของเธอจะเปิดโอกาสให้ชายหนุ่มหญิงสาวสนทนาเกี่ยวพาราสักกันอย่างเต็มที่ บางครั้งชายหนุ่มจะเกี่ยวหญิงสาวด้วยบทเพลง และหญิงสาวก็จะร้องเพลงตอบ

ประเพณีของสาว แต่ก่อนนั้นในเวลากลางคืนหนุ่มกะเหรี่ยงจะพากันไปเกี่ยวสาวเวลาไปจะเป่าแคน ตีฉิ่ง ตีฉาบไปด้วย บ้านไหนมีสาวก็จะขึ้นไปคุย โดยพ่อแม่ฝ่ายสาวจะไม่ยุ่งด้วย หนุ่ม ๆ จะคุยกับสาวอยู่พักหนึ่งก็จะไปเกี่ยวบ้านอื่นต่อ ถ้าหนุ่มสาวคู่ใดชอบกันแล้ว ตอนดึกฝ่ายหนุ่มจะขึ้นไปขอร้อง โดยหาทางเข้าไปหาบ้านหาสาวให้ได้เอง ฝ่ายสาวจะคอยฟังเสียงว่าใช่หนุ่มที่ตนชอบหรือเปล่า ถ้าไม่ใช่จะจุดตะเกียง ฝ่ายหนุ่มก็จะกลับไป ถ้าใช่หนุ่มที่ชอบก็จะคุยกันมึน ๆ ต่อจากนั้นพ่อแม่ทั้งสองฝ่ายจะตกลงกันเอง และกำหนดแต่งงานกัน ผู้ชายจะหาเครื่องประดับที่ทำจากเงินไปให้ผู้หญิงก่อน ในวันแต่งงานฝ่ายชายจะยกขบวนไปบ้านฝ่ายหญิง เมื่อไปบ้านฝ่ายหญิง เมื่อถึงบ้านจะช่วยกันเหยียบไม้กระบอที่บ้านฝ่ายหญิงเตรียมไว้ให้แตกก่อนจึงขึ้นบ้าน หลังจากนั้นเพื่อน ๆ ฝ่ายชายจะต้องไปรื้อหลังคาบ้านออกแถบหนึ่งก่อนต่อไปจะเป็นการผูกข้อมือด้วยกัน รับประทานอาหารร่วมกันแล้ว หลังจากรับประทานอาหารจะร้องรำสนุกสนานกัน เมื่อเสร็จงานเลี้ยงแล้ว ผู้ชายจะต้องขึ้นไปซ่อมหลังคา ปัจจุบันประเพณีนี้เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาแล้ว และตามความเจริญที่เข้ามามีบทบาทแทนที่

เมื่อพบคู่ที่ถูกใจ ชายหนุ่มจะบอกขอแต่งงานกับหญิงสาว แต่ก็ไม่ใช่เรื่องแปลกที่ฝ่ายหญิงจะเป็นฝ่ายบอกขอแต่งงานกับฝ่ายชาย หรือบางทีก็กระทำโดยผ่านทางพ่อแม่แก่เป็นผู้สื่อขอให้ แต่ส่วนมากชอบการติดต่อกับคู่ของตนโดยตรง ชายหนุ่มจะมอบกลองยาเส้นทำด้วยโลหะเงินแก่หญิงสาว 1 อัน แล้วรีบจัดผู้ใหญ่ให้ไปหมั้นและกำหนดวันแต่งงาน วันหมั้นจะต้องไม่ตรงกับวันเกิดของคนทั้งสอง ส่วนสินสอดทางหมั้นนอกจากเงินวอดด้วงซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญขาดเสียไม่ได้ เจ้าสาวจะนำหมูตัวใหญ่ที่สุด ซึ่งเลี้ยงเตรียมไว้เพื่อการแต่งงาน โดยตัดเอาก่อนหลังส่งไปให้เจ้าบ่าว ทางฝ่ายเจ้าบ่าวนำหมูตัดเอาท่อนหน้าส่งไปให้เจ้าสาวเป็นทานองว่า "หญิงให้กัน ชายให้หัว"

การหมั้นอาจได้รับการคัดค้านหรือขัดขวางได้ นอกจากนี้ยังมีข้อห้ามการแต่งงานกันระหว่างผู้สืบสายฝ่ายมารดาเดียวกันด้วย ตามธรรมเนียมครอบครัวที่มีบุตรสาวหลาย

คนที่สาวคนโตต้องแต่งงานก่อน ถ้าหากน้องสาวเกิดแต่งงานก่อนที่สาวน้องสาวจะต้องนำหมามาเลี้ยงพี่สาวของตนเป็นค่าทำขวัญ 1 ตัว ผู้ชายจะต้องมารับใช้พ่อตาแม่ยายอย่างน้อย 1 ปี จึงจะไปสร้างบ้านเรือนของตนได้ แต่ถ้าครอบครัวนั้นมีลูกสาวสืบสกุลเพียงคนเดียว ผู้ชายจะแยกไปอยู่ต่างหากไม่ได้ จำเป็นต้องอยู่กับพ่อตาแม่ยายตลอดชีวิต ไม่เคยปรากฏว่าคู่บ่าวสาวไปอาศัยอยู่กับบิดามารดาของฝ่ายชาย บ้านที่คู่สมรสสร้างขึ้นเป็นหลังแรกค่อนข้างเล็ก ภายหลังมีบุตรคนที่หนึ่งหรือสองแล้ว จึงสมควรที่จะสร้างบ้านให้ใหญ่ขึ้นได้

พิธีแต่งงาน จะจัดเป็นงานฉลองซึ่งใช้เวลา 2 วัน และมีคนมาร่วมงานทั้งหมดบ้านในพิธีจะมีการแห่เจ้าบ่าวไปบ้านเจ้าสาว พอถึงบ้านเจ้าสาวจะเอาน้ำล้างเท้าเจ้าบ่าวและสวมเสื้อชุดใหม่ให้แก่เจ้าบ่าว ต่อจากนั้นก็ปลัดเปลี่ยนกันรินเหล้าป้อนอาหารให้แก่กัน ผู้เฒ่าฝ่ายชาย 1 คน และผู้เฒ่าฝ่ายหญิง 1 คน ร้องเพลงอวยพรให้คู่บ่าวสาว และมีการผูกข้อมือเรียกขวัญ

พิธีสำคัญของการแต่งงาน คือ การให้ของขวัญของญาติ ๆ ที่ใกล้ชิดทั้งสองฝ่ายพิธีการให้ของขวัญเป็นพิธีการที่สนุกสนาน เพราะผู้แทนฝ่ายเจ้าบ่าวและฝ่ายเจ้าสาวแสวงกล่าวไม่พอใจของขวัญออกมาดัง ๆ ผู้ได้รับเลือกทำพิธีนี้จะต้องเป็นคนพูดเก่ง เพื่อให้ผู้ที่มาในงานหัวเราะและขบขัน ในตอนเย็นวันแรกของการแต่งงาน เจ้าสาวจะต้องประกาศสละความเป็นโสดของเธออย่างเป็นทางการ โดยการเปลี่ยนเครื่องแต่งกายของหญิงโสดไปสวมเสื้อผ้าแบบอย่างหญิงที่แต่งงานแล้ว

บ้านถูกถือกันว่าเป็นสถานที่ทางวิญญาณของภรรยา การกระทำพิธี "เดอะมิง เชีย" จะมีขึ้นภายหลังที่เธอและสามีได้เข้าไปอยู่บ้านหลังใหม่เรียบร้อยแล้ว ความมุ่งหมายของพิธีนั้นก็เพื่อแจ้งแก่ฝ่ายมารดาให้ทราบถึงการแต่งงาน หลังจากนั้นภรรยาก็มีอำนาจในการตกลงใจว่าจะอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ใครอาศัยอยู่ในบ้าน คนอื่น ๆ ที่อาศัยร่วมอยู่ในครัวเรือนเดียวกันที่พบมากที่สุด ได้แก่ บิดามารดาที่เป็นหม้ายและพี่น้องชายหญิงของฝ่ายภรรยา ถือกันว่าเป็นการไม่สมควรที่ญาติผู้หญิงของฝ่ายชายจะอาศัยอยู่ในบ้านของคู่แต่งงานเพราะบ้านเป็นอาณาจักรของภรรยา ผู้หญิงที่คลอดบุตรแล้วเสียชีวิตถือกันว่ามีสาเหตุมาจากที่มารดาของสามีของหญิงคนนั้นไปกินอยู่ในบ้านของเธอที่ชราภาพมากแล้ว และไม่มีบุตรสาวจะไปอาศัยอยู่ด้วย ก็จะให้หญิงชราผู้นั้นไปอาศัยอยู่ในบ้านหลังเล็กใกล้กับบ้านบุตรชายของตน จะกินอยู่ในบ้านหลังนั้นจนกว่าจะถึงอายุขัย

ภาพประกอบที่ 20 ฝ่ายหญิงจะนำข้าวของมาเทียบให้แตกเพื่อ
ดูว่าฝ่ายชายสามารถจัดหามาได้ใหม่หรือไม่

ภาพประกอบที่ 21 เมื่อเข้าสู่ห้องแล้วเจ้าสาวจะต้องต้อนรับเจ้าบ่าว
และมีการสลับกันป้อนข้าวปลาอาหาร

ถ้าหากภรรยาตายลงในขณะที่บุตรของเธอยังไม่ได้แต่งงาน บ้านหลังนั้นจะกลายเป็นของลูก ๆ พวกลูกอาจคัดค้านบิดาที่ต้องการแต่งงานใหม่ เพราะการมีผู้หญิงคนใหม่มาอยู่ในบ้านด้วยนั้นจะทำให้เกิดการขัดแย้งกับวิญญาณของหญิงที่ตายและลูก ๆ ที่ยังไม่ได้แต่งงาน ด้วยเหตุผลข้อนี้การแต่งงานใหม่จึงไม่ค่อยมี ดังนั้นเมื่อภรรยาตายลงสามีจึงต้องรับหน้าที่เลี้ยงดูบุตรแทนที่หน้าที่ของภรรยาพร้อม ๆ กันไป

ชาวกะเหรี่ยงถือความเชื่อสัตว์เป็นผีเดียวเมียเดียว ไม่ค่อยปรากฏว่ามีภรรยาหรือการแต่งงานใหม่ และไม่ชอบแต่งงานกับชนชาติต่างภาษาด้วย ตามธรรมเนียมสามีและภรรยาจะรักใคร่กันอย่างมั่นคง บุตรจะเกิดจากการแต่งงาน ยิ่งกว่านั้นการสมสู่กันก่อนแต่งงานจะถูกรังเกียจ เด็กที่เกิดนอกสมรสมีจำนวนน้อยมาก เชื่อกันว่าผีเจ้าที่จะขุ่นเคืองต่อการเกิดของเด็กนอกสมรส หญิงที่ให้กำเนิดบุตรนอกสมรสจะประสบความลำบากในการหาคู่ครองดี ๆ ในโอกาสต่อไป บิดาของเด็กนอกกฎหมายจะต้องจ่ายค่าทดแทนผู้หญิงหน้าที่สำคัญคือเป็นภรรยาของชายเป็นมารดาของบุตร และเป็นตัวแทนของผี ด้วยเหตุนี้เธอจึงต้องหัดปั่นฝ้ายทอผ้า เพื่อทอผ้าชุดใหม่สำหรับสามีในอนาคตของหล่อนสวม เลี้ยงหมูเพื่อใช้ฆ่าในวันพิธีแต่งงาน และต้องชำนาญในการต้มกลั่นสุราสำหรับบิดามารดาของคิมของสามีภายหลังการแต่งงาน

พิธีในงานศพ

ในงานศพของชาวกะเหรี่ยง ผู้มาร่วมงานทุกคนจะหิ้วดวงข้าวสารมาในงานเกือบทุกคน มาร่วมช่วยงานเพราะเป็นสิ่งที่ทำได้เอง จะได้สวดภาชนะของเจ้าภาพที่ต้องหาเลี้ยงดู

ถ้ามีคนในหมู่บ้านเสียชีวิต ผู้ที่อยู่บ้านใกล้เคียงจะมาร่วมกันสานลำแพน (โคล) หรือเสื่อลำแพนสายจากไม้ไผ่ ไซ่ห่อศพแล้วไซ่ดอกทำจากไม้ไผ่มัดเป็นเปาะ ๆ บางบ้านอาจใช้ไม้ไผ่ที่สับ ทำเป็นฟาก ห่อศพแทนโลงศพ มีการเปลี่ยนแปลงในภายหลังจะช่วยกันเลื่อยไม้กระดานโดยเลือกไม้เนื้ออ่อนที่หาได้นำมาดัดเป็นโลงศพ การแต่งกายให้แก่ศพ ส่วนใหญ่จะทำตามที่ถูกตายสั่งเสียเอาไว้ เช่น ให้สวมชุดกะเหรี่ยงถ้าผู้ตายเป็นผู้เฒ่าผู้แก่เพื่อนบ้านหรือลูกหลานที่มากราบไหว้ จะนำรูปเทียนและดอกไม้มาปักเอง ดอกไม้ที่นิยมนำมาไหว้ได้แก่ดอกดาวเรือง ส่วนพิธีการอื่นไม่พิธีพิถัน แต่ที่ลืมไม่ได้คือใส่ใบนอยหน้าและใบฝรั่งลงไปด้วยเพื่อดับกลิ่น (สัมภาษณ์นางสาว บุญเลิศ) ถ้า

เป็นศพของผู้มีอายุจะไว้ 1-3 คืน แล้วจึงนำไปฝัง แต่ถ้าเป็นศพเด็ก ๆ จะฝังเลย หลังจากนั้น 1-3 ปี จึงจะขุดขึ้นมาเผาสำหรับสาเหตุที่ยังไม่รีบฝังศพของผู้มีอายุ ก็เพื่อต้องการให้ผู้ที่รู้ข่าวคราวเดินทางมาเยี่ยมมาเคารพศพ แต่เดิมไม่มีพระสวดอภิธรรม การสวดพระอภิธรรมเกิดพร้อมกับวัด ผู้ที่มาร่วมงานจึงเล่นเพลง ปัจจุบันก็พอพบเห็นบ้าง หลังจากที่พระสวดพระอภิธรรมจบลง การเล่น เพลงหรือร้องเพลงนั้นจะเป็นเพลงเศร้า ไม่เหมือนเพลงที่ร้องในงานกินข้าวหอ สงกรานต์ เนื้อหาของเพลงก็จะเน้นถึงอดีตที่เคยร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน ไปไร่ ไปนา ล่าสัตว์หรือสนุกสนานด้วยกันแต่มาถึงวันนี้เพื่อนต้องมาจากไป (สัมภาษณ์นายเย็น บุญเลิศ) บรรยากาศจะเศร้าสร้อย ความเชื่อที่ผู้ตายต้องไปเกิดก็มีเช่นเดียวกัน อาจจะมาพร้อมกับการนับถือศาสนาพุทธ ดังนั้นศพของชาวกะเหรี่ยงที่ฝังไว้จะขุดมาเผาทุกคน

การเผาศพของชาวกะเหรี่ยงจะทำบริเวณป่าช้า กะเหรี่ยงจะไม่นำศพไปฝังไว้ที่วัดสันนิษฐานว่าการฝังศพที่วัดจะเกิดภายหลังการฝังศพที่ป่าช้า บริเวณป่าช้าของชาวกะเหรี่ยงจึงเป็นทั้งที่เผาศพและที่ฝังศพ แต่ละหมู่บ้านจึงมีพื้นที่ที่ใช้เป็นป่าช้าเป็นที่สาธารณะของหมู่บ้าน บริเวณนี้ต้นไม้จะหนาแน่นไม่มีคนเข้ามาตัดไม้ในบริเวณนี้ จึงเกิดเป็นป่าไม้ที่หลงเหลืออยู่หรือป่าวัฒนธรรมชาวบ้านยังอาศัยหาหน่อไม้เห็ดโคน ตามฤดูกาล และยังมีสัตว์เล็ก ๆ ยังเหลืออยู่ เช่น กระต่ายป่า ไก่ป่า แต่สิ่งเหล่านี้ก็หมดไปตามความจำเป็น บางหมู่บ้านมีวัดเป็นที่เก็บศพ มีเมรุเผาศพ เข้ามาแทนที่ทุกสิ่งทุกอย่าง ยิ่งจบลง การเผาศพของชาวกะเหรี่ยงในปัจจุบันจึงมีเพียงการสวดพระอภิธรรม แล้วนำมาเผาที่วัด เพราะหลายวัดมีเมรุและเตาอบ แต่ยังคงเหลือเอกลักษณ์ที่เป็นของกะเหรี่ยงและใช้กันผสมผสานกับงานของคนไทย ก็คือพอลงมาจากเมรุเผาศพทุกคนจะต้องวิกน้ำจุ่มหน้าตา ในน้ำจะแช่ใบส้มป่อยและขมิ้นเล็กน้อยเพื่อเป็นสิริมงคล และลืมนภาพที่พบเห็นจากศพของผู้จากไป

ประเพณีงานศพ

ศพคนตายมักจะถูกห่อด้วยเสื่อลำแพน ในอดีตที่ผ่านมาจะนำศพวางไว้บนร้านกลางลานบ้าน พวกผู้เฒ่ามาร้องเพลงและแนะนำทางไปสวรรค์ให้ผู้ตายในตอนกลางวัน พอเวลากลางคืน จะเป็นหน้าที่ของหนุ่มสาวจะมาร้องเพลงรำพันถึงผู้ตายแทนผู้เฒ่า เพลงนี้เรียกว่า "มาทา" หนุ่มสาวจะจับมือกันรำไปรอบ ๆ ศพ และไปขยเมล็ดพืชต่าง ๆ

ลงไป ชาวกะเหรี่ยงจะชอบการฝังศพแต่ไม่ชอบเผา และนำมาไว้ 1 ตัวของผู้ตายไปฆ่า เช่นควงวิญญาณผู้ตาย ณ หลุมฝังศพนั้นด้วย

ส่วนในปัจจุบัน การจัดงานศพของชาวกะเหรี่ยงที่นี่มี 4 อย่าง คือ เราจะนำไปไว้วัดแล้วให้พระสวดและเผาตามธรรมเนียมไทย เมื่อจัดการเผาเสร็จเรียบร้อยแล้ว จะเป็นหน้าที่ของหมอสีกุ้งจะทำพิธีส่งวิญญาณของผู้ตาย เมื่อมีคนตายขึ้น จะนำเอาศพไปฝังโดยไม่มีการสวดใด ๆ แต่หลังจากฝังไว้ประมาณ 1 ปีแล้ว จึงจะนำเอากระดูกมาเผา ที่หลังเพราะอิทธิพลของการนับถือศาสนา เฉพาะผู้นับถือศาสนาคริสต์ จะนำศพผู้ตายไปฝังและทำพิธีทางศาสนาคริสต์ต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 1 สรุปประเพณีพิธีกรรมในรอบ 1 ปี

วันเวลา	พิธีกรรม	สถานที่ประกอบพิธีกรรม
1 มกราคม	วันขึ้นปีใหม่ พิธีกินไก่	ลานเอนกประสงค์บ้านหนอง ตาดัง
ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3	วันมาฆบูชา	วัดห้วยม่วง บ้านห้วยม่วง
13 - 15 เมษายน	วันสงกรานต์ การอาบน้ำมนต์ ประเพณีการก่อพระทราย การเล่นสบ้า	ภายในหมู่บ้านและประกอบ พิธีทางศาสนาที่วัดห้วยม่วง บริเวณบ้านของผู้ประกอบพิธี วัดห้วยม่วง บ้านห้วยม่วง ลานที่มีบริเวณกว้างภายใน หมู่บ้าน
ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5	ประเพณีการบวช	วัดห้วยม่วง , วัดแจ้งเจริญ
ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3	วันวิสาขบูชา	วัดห้วยม่วง
ช่วง 6 เดือน	พิธีเกี่ยวกับการไหว้ผี	ในไร่ของผู้ประกอบพิธีกรรม
ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8	วันอาสาฬหบูชา	วัดห้วยม่วง
แรม 1 ค่ำ เดือน 8	วันเข้าพรรษา	วัดห้วยม่วง
แรม 1 ค่ำ เดือน 9		

ตารางที่ 1 (ต่อ)

วันเวลา	พิธีกรรม	สถานที่ประกอบกิจกรรม
ช่วงเดือน 9	ประเพณีการกินข้าวหอ การเรียกขวัญ	บ้านของผู้ประกอบพิธี
ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11	วันออกพรรษา ทอดผ้าป่า ทอดกฐิน	วัดห้วยม่วง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย